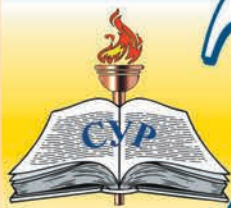


Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії



Наше слово

Місячник Союзу українців Румунії. XXXI рік видання. № 325, липень, 2021



Ой у полі жито...
(із серії «Наша пісня»),
Микола Кочубей



*І ружому навчається,
Щі свого не цурайтесь...*

М. Шибанко

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Іван Кідешук, Іван Ковач,
Микола Корнищан, Михайло Михайлюк,
Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redacția:

**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România**

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ «La steaua» («До зірки») – найбільш перекладувана поезія Міхая Емінеску
- ❖ **2021 – рік Лесі Українки:**
 - «Кассандра» Лесі Українки та «Едіп-цар» Софокла
 - Поезії:
«Коли втомлюся я життям щоденним...»
Contra spem spero!
- ❖ Світла поезія неволі, смутку, скарги і надії другого «Кобзаря» 1847 – 1850 років (I)
- ❖ Із книжкового потоку – 2019/2020
- ❖ Україніка Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (LXVIII)
- ❖ Письменницькі рефлексії Василя Кліма
- ❖ До татка по весну (Оповідання)
- ❖ Із сучасної румунської поезії:
Адріан Сучу
Лео Бутнару
- ❖ Життя як сюжет для роману
- ❖ Могила (Уривок з новели)
- ❖ Чумацькі пісні
- ❖ Я, Митуса, співець галицький
- ❖ Свято. IV Ворог мого ворога (Уривок з роману)
- ❖ Лісоруби (Народна драма)
- ❖ Християнські читання «Гірчичне зерно» (Оповіді про основи християнського віровчення)

Іван РЕБОШАПКА

«La steaua» («До зірки») – найбільш перекладувана поезія Міхая Емінеску

Особливу увагу надавали перекладачі й екзегети поезії Міхая Емінеску «La steaua» («До зірки»), надрукованій вперше 1 грудня 1886 р. в ясьському журналі «Convorbiri literare» («Літературні бесіди»). За підрахунком 2003 року професора Київського національного університету імені Т. Шевченка Сергія Лучканина, цей «маленький ліричний шедевр», як оцінює він дану поезію, був перекладений 40 разів 16-ма мовами світу¹ (інші джерела вказують, що поезія була перекладена на 90 мов). Українською мовою поезія зазнала 8 перекладів, які поступово здійснили В. Швець (1952), М. Ігнатенко (1974), Г. Кочур (1991), С. Келар (2000), Ольга Страшенко (2007), В. Поята (2009), В. Баранов (2011) та В. Ткаченко (2011)².

Багато дослідників, відзначає Лучканин, намагалися виявити джерела, які надихнули появу даної поезії, починаючи літературознавцем-критиком Тіту Майореску, який був тієї думки, що Емінеску створив цей шедевр під впливом його конференції від 11 квітня 1882 р., на якій Майореску висловив судження, що образ згаслої зорі продовжує долипати до нашого зору, хоча зірка уже згасла «в голубій безодні». Як додатковий, не конче пов'язаний із припущенням Майореску, аргумент стосовно генези поезії «До зірки» Лучканин наводить відомий, взагалі, факт, що під час її створення Емінеску «цікавився астрономічними працями, в яких ідеться про те, що через свою надзвичайно велику в порівнянні з розмірами Сонячної системи віддаль від Землі до зір, їхні кутові переміщення дуже малі й становлять у середньому кілька сотих секунди дуги за рік. Проміння навіть згаслої зорі ще довго осягає землян». Сучасний румунський літературознавець, авторитетний знавець творчості Міхая Емінеску, Алекс Штефанеску, у недавній своїй праці (*Eminescu, poet cu poet / Емінеску, поема за поемою*)³ подає доречний коментар: «Поезія «До

зірки» згадується тоді, коли мова йде про дивовижну наукову компетенцію Міхая Емінеску, який не тільки був обізнаний із науковими ідеями свого часу, але мав і свої власні теорії (деякі виявлені посмертно [...]). Тільки поезія не дуже добре підібрана для ілюстрації енциклопедичної культури поета. Єдина вміщена в ній наукова ідея це та, що віддаль між небесними тілами настільки велика, що світлу з його неуявною швидкістю ~ 300 км за секунду потрібні тисячі років, щоб її подолати (...). Усвідомлюючи безмежність всесвіту, ми логічно можемо дійти висновку, що деякі зірки давно згасли, але ще сяють на небі, створюючи враження, що вони існують, бо випромінене колись світло із запізненням доходить до нашого зору. Емінеску же не зупиняється на цьому судженні, до якого міг би дійти майже кожний, а інтерпретує його поетично (...), вкладаючи це в несподівану симетрію кілька загальновідомих румунських дієслів – *a fi* (бути), *a muri* (померти), *a se zări* (виднітися), *a vedea* (бачити), – за допомогою яких споруджує фосфоруючу схему парадокса, якого після прочитання поезії ми вже не забудемо: «*Încet pe cer se suie:/ Era pe când nu s-a zărit,/ Azi o vedem, și nu e*» («Ікона зорі, що вмерла,/ На небі повільно ся здіймає,/ Була колись незапримітна,/ Сьогодні бачимо, та її немає»).

Надто корисним для іноземних перекладачів поезії «До зірки», яка збуджує в них безперестанну зацікавленість, є відзначення Алекса Штефанеску: «...поет поступає далі, пояснюючи поетичним способом, як функціонує виявлений ним парадокс в афективному житті: «*Tot astfel când al nostru dor/ Pieri în noapte-adâncă,/ Lumina stinsului amor/ Ne urmărește încă*» («Так само, коли наше бажання/ У темні ночі вмирає,/ Світло згаслого кохання/ Нас ще доганяє»).

(Продовження на 4 с.)

¹ Міхай Емінеску, «До зірки» мовами народів світу (40 перекладів 16 мовами). Упорядкування і передмова Сергія Лучканина. Видавництво «Науковий світ», Київ, 2003.

² Сергій Лучканин, *Вірш «Зірка» Міхая Емінеску в українських перекладах*// «Українська літературна газета», 4/24/2019 (<http://litgazeta.com.ua/articles/virsh-zirka-mihaya-eminescu-v-ukrainyskyh-perekladah>).

³ Alex Ștefănescu, *Eminescu, poet cu poet. La o nouă lectură. Antumele*. - București: ALLFA, 2017, p.265.

«La steaua» («До зірки») – найбільш перекладувана поезія Міхая Емінеску

(Продовження з 3 с.)

Мимовільно складові емінесківського парадокса ведуть подумки до визначального способу українських пісень опоетизовування людського життя синтаксичним паралелізмом, в якому душевний, ситуаційний чи інші стани людини уподібнюються до відповідних настроїв/станів природи («Уже лужечки-бережечки вода поняла:/ Молодую Марусю журба поняла»). Прийом паралелізму досить поширений в українській поезії, наприклад, у віршах І. Франка, П. Тичини, В. Самійленка й інших, тільки в українській піснетворчості його складові розташовані паралельно, а не антитетично, як в Емінеску.

Крапкою над «і» стосовно виняткової геніальної художньої ефективності Емінескової знахідки-парадокса (не зустрінутого, здається, у жодного румунського та інших поетів) слід вважати думку славнозвісного Джордже Калінеску, оприлюднену в статті, опублікованій у 1934 р. у ж. «Adevărul literar și artistic» («Літературна і художня правда»), в якій він пише, що «у творах, як у поезії «До зірки», коли навіть думка спрямована у площину досвіду, дедуктивно здобутого обчислювальним способом, розум, виволівшись із тісних його співвідношень, проймається жахом, і закон проходження зоряного світу стає таїною, що породжує поетичні дрожі» («Chiar când, ca în «La steaua», gândul cade în câmpurile experienței, ale unei experiențe deductive cu mijlocirea calculului, mintea, ieșită din relațiile ei strâmte, se înspăimântă și legea străbaterii siderale devine un mister producător de flori poetice»)⁴.

Безперечно, емінесківська «таїна, породжуюча поетичні дрожі», шедевр «До зірки» обумовила безпервне її перекладання різними мовами.

Показову «картину» перекладацьких здобутків, недоробків чи втрат подають українськомовні версії. Один із перекладацьких їх здобутків полягає у достовірній, взагалі, передачі «фосфоруючого парадокса» «Була (зоря), коли її не було видно./ Сьогодні ж бачимо, та її немає» за допомогою чотирьох поетичних конструктів, з-поміж яких четвертий конструкт антитези

(була зоря, але її не було видно/ сьогодні бачимо, та її немає) у перших двох версіях шокує невідповідним, зрештою ж, ледь гнітючим перекладом В. Швеця (1952) («Жила зоря – й не знали ми/ Її лиш мертве знаєм»), а в перекладі М. Ігнатенка (1974) шокуючий відтінок більш посилений: «В житті не бачили зорі,/ А бачать в домовині». В обох випадках ущерблено пластичність гей сумним зображенням. У поезії Емінеску не подана картина мертвої зорі чи її в домовині, а тільки проста інформація, що вона померла, тобто на небі не видно «ікону» мертвої зорі, а живої. Вповні відповідно емінесківському оригіналові дану «ікону» передав у своєму перекладі 2009 р. Володимир Поята: «І зірки мертвої давно/ На небі образ сяє./ Тепер ми бачимо його,/ Та зірки вже немає».



Цікава «палітра» поетичних конструктів, вживаних у «поетичному змаганні» між Міхаєм Емінеску та його українськими перекладачами, а, з іншої сторони, між самими ж перекладачами, «націленими» на здобуття оригінальності реалізованих ними перекладних версій, наявна у передачі, наприклад, емінесківського приблизного часу досягання світла зорі до нашого зору «...mii de ani i-au trebuit/ Luminiile să ne-ajungă» («...тисячі літ потрібно було/ Світлу, щоб до нас дійшло»), час, якого тільки Кочур переклав точно – «Та зірка, що вгорі блищить./ Така далека звідси./ Що треба їй тисячоліть./ Щоб освітити світ цей», у решті версіях досягання світла

зорі до нашого зору – «потрібні віки» (В. Швець), «сто віків» (Келар), «тисячу віків» (Баранов), «мільйони літ/років» (Ігнатенко, Ольга Страшенко, В. Ткаченко). У передачі дивовижної краси Міхаєм Емінеску «фосфоруючого парадокса» викарбуваними рядками за допомогою кількох лише загальновідомих дієслів – *a fi, a muri, a se zări, a vedea* – наявне, взагалі, старання перекладачів дотримуватись точного, простого дискурсивного стилю, що, може, заслуговує на детальний аналіз, але на цей раз увага буде звернута лише на передачу суто емінесківських художніх конструктів. Так, передача першого ж віршового рядка, опорного моменту подальшого дискурсивного розгортання («До зірки, що зійшла...»),

⁴ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, 1941.

Келаром подана бажано синонімічно, але не точно («До зірки, .../ Що сяєвом розквітла»), Володимиром Поятою – вповні відповідно оригіналові («До зірки, що зійшла на небі...»), а в решті версіях момент сходу зірки на небі по-різному поперефразовано. Можливе згасання зірки («Poate de mult s-a stins în drum...») відмічене Ігнатенком, Кочуром, Поятою, Барановим і В. Ткаченком. Чудова емінесківська «ікона» повільного сходження зірки на небі («Icoana stelei.../ Încet pe cer se suie») перекладена своєрідно В. Швецем («Це світло привидом з п'їтьми/ Проходить небокраєм»), Ігнатенком («Посмертне сяйво угорі/ Пливе у далі сині»), Келаром («Вже зірку вкрила часу мла»), Ольгою Страшенко («Зоря, змигнувши, мов свіча,/ На обрії згоріла»). Сходження «ікони» мертвої зірки уподібнене В.Ткаченком з її новою появою на небі («І образ зірки, що розтав,/ На небі знову сяє»), як і Кочуром («Померла й ніби знов зійшла/ Для нас в нічній розмаї»). Усі вищенаведені еквіваленти сходження на небі «ікони» зірки, що померла, контекстуально близькі до румунського оригіналу, тільки, на жаль, перекладачам ніяк не вдалось передати суттєву емінесківську деталь повільного сходження зірки на небі («...încet pe cer se suie»).

Українські перекладачі також намагалися якомога достовірніше передати атитетичний парадокс «афективного життя» (Алекс Штефанеску), виражений Міхаєм Емінеску в останній строфі – синтаксичному атитетичному паралелізмі:

*Tot astfel când al nostru dor
Pierî în noapte-adîncă,
Lumina stinsului amor
Ne urmărește încă
(Так само, коли наше кохання
В темні ночі вмирає,
Світло згаслого кохання
Нас ще доганяє).*

Як видно, для українських перекладачів емінесківський атитетичний парадокс був *таїною*, яка і в них породжувала «поетичні дріжжі», і якою вони вповні проймалися, бо в їхньому душевному резонаторові була доторкнута «хвилююча струна». Їхні перекладні версії – це показова «палітра» наслідків, здобутих у «поетичному змаганні», в якому кожний з них, знаючи переклади «суперників» або й не волівши їх знати (щоб мимовільно не «присвоїти» децю «чуже»), намагався своїм стилем якомога достовірніше передати оригінал.

Відрадним є той факт, що всі перекладачі достовірно передали схему атитетичного парадокса *згасання/смерті бажання/кохання (А) і посмертне ним*

переслідування нас (Б), різниці полягаючи в поетичній передачі термінів схеми. У версії Келара термін А парадокса невідповідно оригіналові замінено конструктом *мрія*, решту строфи перефразовано:

*Отак і мрія. В самоті
Засяявши – вмирає...
Й кохання світло у житті
Лиш слід свій залишає.*

У версії Ольги Страшенко обидва терміни атитетичного парадокса «зодягнуті» не в емінесківський «одяг». Не можна вважати її переклад невдалим, а навпаки, поетичним, але особистішим, далеким від оригіналу. Іншомовному знавцеві творчості Міхая Емінеску переклад хіба що справить враження її намагання іншими поетичними конструктами передати зміст останньої строфи:

*Моя любов без вороття
Розтанула й немає...
А відблиск той моє життя
І досі зігріває.*

У версіях інших перекладачів не точно художньо передано термін Б атитетичного парадокса:

*Отак, коли душі жага
В тьму канула з літами,
Любові іскра дорога
Сієє перед нами.*

(В. Швець);

*Отак бува, коли любов
Зникає в темні ночі,
Її проміння знов і знов
Засліплює нам очі.*

(В.Баранов).

У версії В. Ткаченка термін Б атитетичного парадокса передано наближено до оригіналу:

*А племін нашого жаги
За нами знатись хоче.*

І нарешті, дві версії перекладу атитетичного парадокса вповні досконалі, і справляється враження, що між перекладачами йде тісне «поетичне змагання» у точному й відповідному відтворенні румунських поетичних конструктів:

*Так сум кохання пролетів,
Розтав у п'їтьмі снами.
А промінь згаслих почуттів
Женеться ще за нами.*

(Г. Кочур);

*Так бува, коли страждання,
Як в ніч відносить час,
Та світло згаслого кохання
Доходить ще до нас.*

(В. Поята).

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2021 – рік Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Магдалина ЛАСЛО-КУЦЮК

«КАССАНДРА» ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА «ЕДІП-ЦАР» СОФОКЛА

(Продовження з № 324)

Для початку поставимо собі питання про відношення письменниці до своєї героїні в контексті розвитку її творчості, враховуючи риси її індивідуальної психіки.

Відомо, що Леся Українка любила образи пророчиць, наділяючи їх часто найбільш цінними прикметами власної душі. Такі є Міріам – героїня драматичної поеми «Одержима» і Тірца з твору «На руїнах». Але пророцтва Міріам не сягають далі віщуваль, пов'язаних з особою Месії і долею його вчення, а круг пророцтв Тірци замикається найближчим моментом історії власного народу й обмежений єдиним видінням. Віщими є у творах Лесі Українки й поети. Таким є безіменний поет-каліка з «Давньої казки». Але й тут його талант передбачення може бути зведений до здібності генія взагалі, про якого сказано, що він «бачить ясно там, де інші бачать туманно, і бачить туманно там, де звиклі люди нічого не бачать». Якщо розглядати в такому розрізі проблематику «Кассандри», то легко можна ввести його до співвідношення між винятковою особистістю і звичайними людьми, які часто зустрічають недовіркою великих людей тому, що не розуміють їх. Це є, зокрема, проблематика драматичної поеми «На руїнах».

Але твір «Кассандра», хоч і ставляється в ньому такі питання, до них не зводиться. Він не є лише одним із численних творів доби символізму, присвячених трагедії таланту. Твір присвячений у першу чергу вивченню проблем, які ми сучасним терміном віднесли б до області «парапсихології». Адже не тільки давні греки вірили в те, що певні люди мають видіння майбутнього і чують потаємні голоси. До цієї ж констатації прийшла й сучасна наука. Досить називати результати вивчення науковими працівниками софійського Інституту сугестології, організованого відомим психіатром, професором Г. Лозановим, дивовижного пророчого дару старої сліпої селянки Вангії з македонського села Петрич.

Хочеться при цьому відмітити, що суб'єктивно Леся Українка мала всі задатки для того, щоб засобами художнього письма розробити питання приреченості й причетності людини до її тайн. Адже сама письменниця в певні періоди свого життя справляла на людей враження пророка, її близька подруга, Л. Старицька-Черняхівська, називає у своїх спогадах лікаря, котрий лікував поетесу в період її перебування в Єгипті, який, зустрівши її після довшого часу, вигукнув: «Madame vous devenez tout esprit» («Пані, ви перетворюєтесь на чистий дух»). Коментуючи вислів, Старицька-Черняхівська відмічає: «В останній раз, у минулому травні, коли я побачила Лесю, мимоволі згадалися мені слова лікаря, вона вразила мене своїм виглядом: була зовсім прозора, тільки великі очі дивились так пильно, і в глибині їх чорних зірок наче проглядало щось глибоке й мудре понад життя».

Зосередженість на самому міфі про Мойру прослідковується і якщо розглядати твір з точки зору його історичності.

Хоч у творі немає баласту історичної інформації, ані намагання в точності відтворити давно зниклий світ, як скажімо в романі «Саламбо» Флобера, все ж у ньому в достатній мірі розсіпані реалії та елементи духовної культури зображуваної епохи, так що це Троя цілком достовірна, принаймні в межах тих даних, які залишила нам грецька література про це легендарне місто.

Але ті деталі обстановки, функція яких створити місцевий колорит, водночас доповнюють, деталізують уявлення про долю. Так, наприклад, у першій сцені п'єси Кассандра розповідає про те, як вона зреагувала на появу Гелени в Трої. Вона вже тоді знала, що Гелена принесе для її рідного міста «кров і смерть», і тому крикнула: «Несіть ячмінь і сіль, за жрицею рокована іде жертва». Ці слова свідчать про детальне знання письменницею звичаю жертвоприношень у давніх греків, до якого входив момент роздачі жрецем присутнім солі та ячменю. Однак ці слова служать не тільки й не стільки для

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2021 – рік Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

доповнення картини епохи, як для характеристики поведінки пророчиці Кассандри в моменти екстазу, коли вона знає, що має статись. Далі вона кричала:

«Мчить Арес неситий
на повіді Кіпрідинім, як огир
в палу жаги. Готуйте гекатомбу!».

Слова ці, звичайно, пов'язані з релігією давніх греків, але ці рядки багатофункціональні. Вони характеризують водночас Кассандру як жрицю, яка, маючи на увазі кохання та війну, говорить не про поняття, а про богів, які їх представляють, і, як пророчиця, бачить їх перед собою.

Багатоплановою є і пророка візія майбутнього, виражена в цій же сцені Кассандрою. Вона передвіщає Гелені, що зустріне свого чоловіка Менелая, проплине з ним моря, залишаючи за собою згарища Трої, і повернеться додому. Майбутність уявляється їй так зримо, ніби все відбувається поруч:

А ти сидиш на троні; ти цариця,
прядеш собі на золотій кужілці
пурпурну вовну, і червона нитка
все точиться, все точиться...

Джерело цієї картини відоме. Це той епізод з IV пісні Одиссеї, який був використаний і Миколою Зеровим у сонеті «Телемах у Спарті», тобто рядки 130-137. Але в Гомера взята лише деталь обстановки: королева, біля якої лежить шкатулка, повна тонкої куделі, й золоте веретено в темно-фіалковій шерсті. Золотий колір веретена вразив уяву Зерова, який підкреслив ідилічність сцени, змальовуючи постать Гелени, яка після несаможиттєвих вибухів молодих років стала мудрою, лагідною, врівноваженою. Таким чином, ідилічність сцени служить розкриттю філософської думки сонета про те:

що буйніша кров і молоді нестями,
Тим більша лагідність, ясніша глибина,
Тим скорше, мудросте, приходиш ти з літами.

Леся Українка, відштовхнувшись від того ж місця з «Одіссеї», дає йому протилежну інтерпретацію, ніж Зеров, змінивши всього одну деталь: вовна у неї не темно-фіалкова, а пурпурова. Стаючи червоною, нитка набуває кольору людської крові, отже стає втіленням фатальної сили Мойри. Гелена, яка пряде, ототожнюється у свою чергу з Мойрами (у римлян – Парки), які згідно з грецькою міфологією, прядуть вовну, яка є ніщо інше, як доля окремих людей, а в момент, коли нитка, стаючи все тоншою, нарешті обривається, кінчається і людське життя. Зображення Гелени в ролі прядильниці, це підказаний літературою елемент давнього побуту, сцена з життя давніх гречанок, як королев, так і рабинь. Але це зображення виявляє водночас зловіщу роль Гелени в долі Трої. Недарма ж, почувши з уст Кас-



Евелін де Морган, Кассандра, 1898 р.

сандри вищецитовані слова, Гелена кричить: «неправда!», і цей вигук знову приводить читача до тих ключових слів, на яких побудований цілий текст твору Лесі Українки.

Аналізуючи історичний шар твору, легко можемо дійти висновку, що відтворення життя давньої Трої не було метою авторки. Тоді, однак, постає питання – чи твір часом не є алегорією сучасності, як це часто буває в літературі?

Відомо кілька спроб такого розшифрування твору, їх було досить багато зокрема в двадцятих роках, коли дослідники вважали драматичну поему Лесі Українки новою Іліадою, в якій кожному з персонажів відповідав реальний історичний діяч України кінця XIX – початку XX ст. М. Драй-Хмара поставив питання дещо інакше, він вважав твір візією майбутнього, візією революції на Україні, загибель Трої мала означати кінець старого світу, а вогні, які її охопили, на його

думку, символізували відродження світу в стражданні. Ключовими для розуміння твору Драй-Хмара вважав слова героїні з восьмої сцени:

(Продовження на 8 с.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2021 – рік Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

«КАССАНДРА» ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА «ЕДІП-ЦАР» СОФОКЛА

(Продовження з 7 с.)

Кассандра все неправду говорила
Нема руїни! Є життя!.. життя!

Зауважимо однак, що на час написання монографії Драй-Хмари про Лесю Українку, ще не був опублікований епілог твору, який у жодному разі не є оптимістичним, доводячи, що вищенаведені слова Кассандри були сказані під впливом відчаю, що це її марення, а не вираз віри в краще майбутнє.

Не протистояв спокусі вважати твір алегорією сучасності і О. Білецький. У своїй вищезгаданій статті він пише: «Це певно один із відгуків її на дискусії в революційній українській громадськості останніх років минулого століття. Але разом з тим – це і фатальний прогноз, виправданий фактами, ролі, що її певна пасивна частина української революційної інтелігенції (яка, як і Кассандра, знала «правду», але не мала сили «керувати правдою») відіграла в тій Революції, до якої Леся Українка не дожила».

Звичайно для такого твору, надиханого міфом, всілякі здогадки можливі, оскільки ситуації, зафіксовані у міфах, повторюються, як це вважав Т. Манн, безконечне число разів на протязі історії. Але звести міф до конкретних моментів історії – це значить надто звузити його смисл. Сюжет «Кассандри» не зливається з українською історією, так як не зливається з історією давньої Трої. У цьому відношенні твір є винятком у творчості поетеси, яка найчастіше, хоч і одягала своїх персонажів у костюми різних епох, мала завжди на увазі проблематику української інтелігенції своєї доби. Але це були твори, в яких історія показувалась як результат вільної творчості людей, і тому такі алегоричні інтерпретації ставали можливими.

Сюжет Кассандри включає однак не тільки побутову реальність давнини, а й зверх-реальність, яка

керує життям людей, і тому порівняння його з сучасністю неможливе. У цьому відношенні твір витримує порівняння лише з одним із творів Л. Українки, з яким він на перший погляд не має нічого спільного, – з «Лісовою піснею», і Н. Кузякіна цілком права, коли у вищезгаданій статті відмічає: «Сам принцип підходу Л. Українки до міфів змінюється, все легше і вільніше оперує вона міфологічним матеріалом, проникаючи



Жан-Антуан-Теодор Жіру, Едіп у Колоні

до все давніших його пластів. Шлях від «Кассандри» до «Лісової пісні» – це шлях від зовнішнього слідування міфу до власної міфотворчості».

«Позачасова» міфічна схема, на якій побудована «Кассандра», така: кожен конкретний момент людської історії – це лише один з проявів її провіденціальності, але водночас і героїчного зусилля особистості, на протигагу всьому, утверджувати себе, свої субстанціальні людські сили. Жити – значить «проти надії сподіватись». Якщо вірш «Contra spem spero» був першим виразом цієї думки молодій ще поетеси в межах власної долі, то «Кассандра» стала її реалізацією на тлі долі людства. У цьому полягає, на нашу думку, секрет немеркнучої краси цієї драматичної поеми.

~ ~ ~ ~ ~

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2021 – рік Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Леся УКРАЇНКА**«Коли втомлюся я життям щоденним...»**

Коли втомлюся я життям щоденним,
Щоденним лихом, що навколо бачу,
Тоді я думку шлю в світі далекі,
Блукає погляд мій в країні мрії.
Що бачу я в далекому просторі?
Прийдешність бачу я, віки потомні.
Мені ввижається, як в тихім, ріднім колі
Старий дідусь навчає своїх онуків,
Про давнину справдешні байки править,
Про те, що діялось на нашім світі.
Родинне коло діда оточило,
Сини та дочки, молоді онуки;
Одні уважно, пильно вислухають,
У других тиха мрія в очах сяє.
Онук щонаймолодший сів близенько
Край діда і слідує його рухи
Палким, уважним поглядом блискучим.
Дідусь мовляє тихо, урочисто:
«Щасливі, дітки, ви, що народились
В лагідний час, в безпечную годину!
Ви слухаєте, мов страшную казку,
Сю розповідь про давні дикі часи.
Так, дітки! світ наш красний, вільний
Темницею здавався давнім людям;
Та й справді, світ сей був тоді темниця:
В кормигу запрягав народ народа,
На вільне слово ковано кайдани.
Півроду людського не звано людьми,
Затято йшов війною брат на брата.
Ви знаєте, що звалося війною?
Тоді війною звали братовбивство
Во ім'я правди, волі, віри, честі,
А кроволиття звалося героїзмом;
Убожеством там звали смерть голодну,
Багатством – награвовані маєтки,
Простотою – темноту безпросвітну,
Ученістю – непевнеє блукання,
Бездушну помсту звано правосуддям,
А самоволлю деспотичну – правом.
Всім гордим-пишним честь була і слава,
Зневаженим-ображеним погорда.
Загинув би напевно люд нещасний,
Якби погасла та маленька іскра
Любові братньої, що поміж людьми

У деяких серцях горіла тихо.
Та іскра тиха тліла, не вгасала,
І розгорілася багаттям ясним,
І освітила темную темноту, –
На нашім світі влада світла стала!..
Се розповідали мені старії люди,
Не за моєї пам'яті було те».
Так говорив дідусь. Онук найменший,
Підвівши чоло, ясно подивився,
Уста тремтіли усміхом утішним.
«Дідусю, ти страшні казав нам байки,
Я радий, що не бачив лихоліття!»

Contra spem spero!

Гетьте, думи, ви, хмари осінні!
То ж тепера весна золота!
Чи то так у жалю, в голосінні
Проминуть молодії літа?

Ні, я хочу крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Жити хочу! Геть думи сумні!

Я на вбогім сумнім перелозі
Буду сіять барвисті квітки,
Буду сіять квітки на морозі,
Буду лить на них сльози гіркі.

І від сліз тих гарячих розтане
Та кора льодовая, міцна,
Може, квіти зійдуть – і настане
Ще й для мене весела весна.

Я на гору круту крем'яную
Буду камінь важкий підіймать
І, несучи вагу ту страшную,
Буду пісню веселу співать.

В довгу, темную нічку невидну
Не стулю ні на хвилю очей,
Все шукатиму зірку провідну,
Ясну владарку темних ночей.

Так! я буду крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Буду жити! Геть думи сумні!

Іван КІДЕЩУК

СВІТЛА ПОЕЗІЯ НЕВОЛІ, СМУТКУ, СКАРГИ І НАДІЇ ДРУГОГО «КОБЗАРЯ» 1847 – 1850 РОКІВ (І)

1. Невимовне страждання Кобзаря, розп'ятого за правду

Не можна без болю згадати про перші роки неволі Оренбурзької солдатчини українського генія Тараса Шевченка, жорстокий, безпощадний вирок царського трибуналу наділив його згубною долею тяжкої неволі, залізних кайданів і постійної муштри, мов якогось «кровопивця», разом зі строгою заборобою писати й малювати, щоб закинути як людину й поета у «невимовне страждання» та підірвати «най-благородну частину мого бідного існування», – скаржився Кобзар у своїм *Щоденнику*, засуджуючи убивчий намір придворної кліки Миколи І та всіх царських сатрапів. Про цю гірку правду дізнався «секретний арештант», уже будучи під найсуворішим наглядом, таки з розмови сторожів, що були готові знищити його: «Ну, вот теперь и приколи!» (*Не спалося – а ніч як море!* – між 19-30 травня 1847 р., Орська кріпость), або читаєм у сповіді доброму другові, лікарю і захиснику:

Неначе злодій, поза валами
В неділю крадуся я в поле. /.../

Понад чужим полем,
І я ніби оживаю
На полі, на волі.
І на гору високою
Вихожу, дивлюся,
І згадую Україну,
І згадуть боюся. /.../

Вертаюсь, крадуся понад Уралом,
Неначе злодій той, поза валами. /.../

А понеділок?... Друже-брате!
Ще прийде ніч в смердячу хату,
Ще прийдуть думи. Розіб'ють
На стократ серце, і надію,
І те, що вимовить не вмію...

(А. О. Козачковському, 1847)

Почуття неспокою та небезпеки в чужині, серед піщаних горбів та степів Уралу, приглушуються в

«неділеньку святую» краплиною волі та милим й одночасно небезпечним спогадом про Україну, а з понеділка починається велике нещастя та муки окованих дум, що «На стократ серце, і надію» розбивають глибокою душевною тривогою та спиняють час ночі «кровавими сльозами»:

І все на світі проженуть.
І спинять ніч. Часи літами,
Віками глухо потечуть.
І я кровавими сльозами
Не раз постелю омочу. (Там само)

В Оренбурзький період, у муках, пережитих в Орській кріпості, на які скаржиться своєму другові, поет знаходить єдину душевну опору в благаннях до Бога й сповідається, перелічуючи можливі гріхи з дитинства, коли крав у свого дядка «п'ятака», щоб купити паперу й зробити «Маленьку книжечку» з хрестами, візерунками й квітками та переписувати Сковороду й колядки, співати й плакати, сховавшись у бур'яні, як і тепер, у неволі, коли знову ховається, аби творити «захаяльні книжечки» й жити вічною насолодою поезії, через що поет – із самоіронією, насміхаючись із найбільшого «людодіда людської волі» – сам не знає чи протягом життя вчинив комусь добро чи зло, проте добре знає, що втратив назавжди волю:

А маласть воля, маласть сила,
Та силу позички зносили,
А воля в гостях упиласть
Та до Миколи заблудила...
Та й упиваться зареклась. (Там само)

Батьושка Микола, як і пізніше батько Сталін, заплануванням, кайданами та смертельною муштрою винищували найкращих синів України та своїх таки патріотів і цінителів волі. Поема-містерія «*Великий льох*», у якій Шевченко в алегорично-фантастичній формі зобразив жорстокий гніт братньої України (грізні сцени розправи над козацькими старшинами та козаками), та поема «*Сон*», перший у його творчості твір сатири, спрямованої проти соціального й національного гніту – твори, через яких найбільше страж-

дав і сам Шевченко, що попав на муки у тяжку неволю через слово правди.

Батурин спалила,
Сулу в Ромні загатила
Тільки старшинами
Козацькими... а такими,
Просто козаками,
Фінляндію засіяла;
Насипала бурта
На Орелі... на Ладугу
Так гурти за гуртом
Виганяла та цареві
Болота гатила.
І славного Полуботка
В тюрмі задушила.
Отойді-то було свято!
Аж пекло злякалось. (*Великий льох*, 1845)

У містерії *Великий льох* незламний поет засуджує своїх таки новорозплоджених дворян, що допомагали запродувати москалям Україну за їхніми братськими вимогами: «По милості Божій,/ І ви наші, і все наше/ І гоже й негоже!» і нищити народні надії та щоденні сподівання на кращу долю, після стількох козацьких жертв, на чиїх костях піднялась столична велич Петербургу. Невольник Тарас не кається, навіть після десятилітнього заслання, вже близько перед смертю, коли проходив вільним понад Невою, не міг забути, що в народі завжди знаходиться кому годувати «хортів»: «Якби-то, – думаю – якби/ Не похилилися раби.../ То не стояло б над Невою/ оцих осквернених палат!» (*Якось-то йдучи вночі* – 13 ноября 1860, с. Петербург).

Шевченко співчував і повстанцям російського дворянства, декабристам, що вступили в боротьбу проти самодержавства у 1825 році зі зброєю в руках, коли цар Микола I придумав військом борців, лідерів стратив, а поверх сотні повстанців заслав на каторгу в Сибір, налякавши весь світ грізною розпратою над своїм таки народом, який був змушений терпіти царський гніт у Росії:

Ні, то люди, живі люди,
В кайдани заліті.
Із нор золото виносять

Щоб пельку залити
Неситому!.. То каторжні. (*Сон*, 1844)

Така гостра антиімперська сатира та іронія з безпощадними інвективами падали громом на «проклятого» ката й тюремника Миколу I та його сім'ю за винищення українського люду, зі шкур якого пошив собі «багряницю» (одяг давніх монахів), щоб посвятити столичні «Церкви та палати!»:

Ти нас з України
Загнав, голих і голодних,
У сніг на чужину
Та й порізав; а з шкур наших
Собі багряницю
Пошив жилами твердими
І заклав столицю
В новій рясі. Подивися:
Церкви та палати!
Веселися, лютий кате,
Проклятий! проклятий! (Там само)



Тарас Шевченко, *Дерева вольності зрубано*. 1842, не пізніше вересня, С.-Петербург

Джерело: <https://www.t-shevchenkoname/>

Отакі грізні думи бушують та розривають серце й душу поета, що турбується більше долею смутної України «Бездітної вдовиці», ніж своєю власною, і думи линути на Україну, щоб серце одпочило, та шукають вечірню зорю, зорю волі й потіхи, але очі заливаються сльозами: «Ой зоре! Зоре! – і сльози кануть/ Чи ти зійшла вже і на Україні?» (*Сонце заходить, гори чорніють* – N. N. – Орська кріпость, 1847). Любов до України та її закріпаченого народу, невід'ємна від його серця й душі зі самого дитинства, вона була й залишилася суттю його незламного життя в боротьбі за волю й незалежність, правду й гідність обездоленого народу. Про це свідчить сама жертва його як людини й поета і вся творчість Шевченка, уквітчана безмежною любов'ю до «безталанної України» – «щирої і вірної дружини» – та її скорбного народу, як відверто зізнавався перед Господом поет: «марно я в чужому краю/ Караюсь, мучуся..., але не каюсь!..» (N. N. – *О думи мої, славо злая!*.. – Орська кріпость, 1847).

(Далі буде)

Володимир АНТОФІЙЧУК

ІЗ КНИЖКОВОГО ПОТОКУ – 2019/2020

(Продовження з № 324)

Про значні здобутки української літератури Румунії промовисто свідчить **тетралогія Корнелія Ірода «Свято»**, що постала на основі раніше опублікованої трилогії з такою ж назвою. Перші два романи новотвору – «Передодень» і «Ранок» – у доповненому варіанті минулого року опублікувало бухарестське видавництво «RCR EDITORIAL».

Корнелій Ірод – видатний український письменник Румунії, мистець своєрідного стилю, особливої індивідуальної манери письма. Свої перші твори він опублікував 1957 р. на сторінках газети «Новий вік», будучи студентом українського відділення Бухарестського університету. Відтак його новели й вірші увійшли до альманахів «Серпень» (1964) та «Ліричні струни» (1968), а в 1973 р. він випустив свою першу книжку – збірку інтимної і пейзажної лірики «Вечірня молитва» (1973). Ці віршові спроби молодий автор назвав «ліричним спалахом», але це був спалах відповідної потужності, який висвітлив стан тодішньої української поезії Румунії.

Надалі Корнелій Ірод сповна віддається прозі. У 1974 р. з'явилася його збірка новел та оповідань «Світлотінь», звернена до образу людини нового часу, її морально-етичних орієнтацій і прагнень. Враження від малої прози письменника доповнюють збірки «Білий рояль» (1990), «Від учора до завтра» (2014), «Chixuri» (2015), написані на основі спостережень за своїм часом та особистих переживань. При цьому для побудови творів автор ефектно використовує сюжетно-образний матеріал різних генетичних груп. Так, в оповіданні «Дзеркало» відбилось художнє сприйняття євангельської оповіді про Ісуса Христа та його антагоніста – зрадника Юди Іскаріота. Однак тут події розгортаються в іншу історичну епоху, що дає можливість персонажам твору поглянути на загальновідомі події з позиції часової дистанції, а найголовніше – психологічно осмислити власну сутність крізь призму найганебнішого вчинку в історії людства. Морально zdegradovanого старого волоцюгу мучать докори сумління через те, що він за гроші продає свою людську гідність, позуючи Леонардо да Вінчі для зображення Юди в картині «Тайна вечеря», тоді як у молодості послужив йому моделлю для створення образу Ісуса Христа. Цікаво, що аналогічний художній прийом використав Роман Іваничук у повісті «Смерть

Юди» (1996), спонукавши натурників картини «Тайна вечеря» львівського художника Савояра коментувати вчинок хриstopродавця перед самим початком Другої світової війни.

Найвиразніше і найповніше таланти Корнелія Ірода розкрився в трилогії «Свято», до якої увійшли романи «Передодень» (1975), «Ранок» (1984) і «Сонце в очах» (1988). За характером епічного мислення, ліризмом оповіді і змалюванням людських характерів цей твір близький до трилогії Михайла Стельмаха про долю українського села у складному вирі подій першої половини ХХ ст., в якій композиційно поєдналися романи «Велика рідня» (1951), «Кров людська – не водиця» (1957) та «Хліб і сіль» (1958). Хронікально-послідовний принцип розгортання сюжету тут зумовлений тим, що його центр виформовує образ Дмитра Горичвіта, через який виявляються характерні конфлікти епохи, пов'язані з колективізацією і подіями Другої світової війни. Аналогічну роль у «Святі» Корнелія Ірода виконує образ Ілаша Доріна, який, однак, сфокусував у собі характерні ознаки іншої суспільно-політичної дійсності.

У тетралогії українського письменника з Румунії відтворено широкі пласти життя народу довоєнного і післявоєнного часу, його повсякденні проблеми й визначальні риси національного характеру, узагальнено плин історичних подій у їх зв'язках із теперішнім і майбутнім усієї країни, створено образ волюватої й рішучої людини, здатної на протест проти несправедливості, на боротьбу за честь і гідність свого роду, готової навіть зі зброєю в руках відстоювати інтереси усієї громади.

Перший роман трилогії передає ритм напружених буднів південнобуковинського села напередодні Другої світової війни. Це високохудожній твір із філософським осмисленням конкретно-історичних фактів, якому властивий щирий ліризм оповіді. У його центрі – прості селяни-землероби, люди із своєрідною психологією, способом мислення і специфічним сприйняттям світу. Вони неухильно дотримуються церковно-релігійних приписів, віддано ставляться до правічних традицій, звичаїв і обрядів, непохитно вірні перед тим безмежним духовним світом, що віками формувався й усталювався у свідомості їхніх предків.

Майже всі події роману «Передодень» моделюються через історію родини Ілаша Доріна, автори-

тетного серед односельчан господаря, який уміло й заповідливо працює коло землі, що приносить йому неабиякий достаток і впевненість у собі. Однак чоловіча самовпевненість у несподіваний момент повернулася проти нього. Одружившись з Івоною, яка кохала іншого, Ілаш так і не дочекався справжнього сімейного щастя, радості від високого людського почуття. Жінка щиро відгукнулася на його доброту й порядність, але лише повагою. Ілаш карається за свій необачний вчинок, внаслідок якого зруйнувалася мрія на щасливе подружнє життя двох закоханих – Івони Фількової та Петра Горбача.

Письменник майстерно використовує різні художні засоби, щоб підкреслити життєву драму Дорінів, родинні стосунки яких найвиразніше символізує історія неродючого горіха. Посаджений в день весілля Ілаша та Івони, він мав стати знаком їхнього щастя. Але минав рік за роком, а дерево не плодоносило, так само, як не склалися в очікувану ідилію стосунки подружжя. Проживши з Івоною десять років і наживши з нею п'ятеро дітей, Ілаш усе гостріше й гостріше відчуває ту глибоку й холодну прірву, яка утворилася між ним і дружиною. У прощальну ніч перед мобілізацією, яка на тривалий час відірве його від родини, він, як ніколи, усвідомлює брак бажаної ним жіночої теплоти й ніжності. Тому з сумом думає про марність майна, набутого тяжкою працею заради жінки, яку покохав так щиро і сильно, але яка насправді так і не стала його. Страждання Ілаша посилює згадка про посаджений ним горіх, який виявився таким же безплідним, як і його нерозділене почуття.

Ілаш Дорін приваблює багатьма рисами свого характеру. Він чесний і порядний, сміливий і рішучий, завжди готовий постояти за свої і громадські інтереси. Справедливість і правда – його найголовніші життєві принципи. Він не побоявся кинути виклик навіть самим легіонерам, за що був привселюдно тяжко побитий, але залишився таким же нескореним і відважним. За його зовні розбишакуватою і мстивою натурою простежується душевна чистота, нетерпимість до брехні й підлості. Своєю вдачею і поведінкою Ілаш

Дорін дуже схожий до Тимка Вихора – героя роману «Вир» (1960) Григорія Тютюнника.

З усією художньою досконалістю і виразністю в романі «Передодень» виписано образи персонажів другого плану, змалювання яких допомагає глибше зрозуміти ту суспільно-політичну й морально-психологічну атмосферу, яка панує в селі. Серед них – вірний Ілашів побратим Кулунь Білик, вічно заклопотані Івонині батьки Марія і Філько, цілителька і знахарка Гуцулка, коваль Тодер Ґадос та його сини, сонлива корчмарка Міхаліна, веселун і жартівник Василь Пундик, дивакуватий пан Прункул та ін.

У романі «Передодень» органічно поєднуються реалістично-гумористичний і романтико-ліричний струмені оповіді, емоційні пейзажні характеристики, оригінальні метафори й влучні порівняння, колоритна мова із доречними вкрапленнями елементів буковинської говірки.

Твори Корнелія Ірода дають сучасному читачеві багато цікавої і потрібної інформації, яка стосується історії, фольклору та етнографії Румунії, зокрема предметно-побутових реалій середини ХХ ст., обрядових звичаїв дійств, народної медицини тощо. Відзначене вище дає підстави стверджувати, що роман Корнелія Ірода «Передодень», як і вся тетралогія, – своєрідне високомистецьке явище в українській літературі Румунії.

Другий твір тетралогії «Свято» – **роман «Ранок»** – має жанрові ознаки панорамності, тобто широкого змалювання складної картини життя румунського суспільства воєнного й повоєнного часу, позначеного фронтовими тривогами, страхіттями голоду й надіями на краще в найближчому майбутньому. Сюжет твору розгортається в хронологічній послідовності, представляючи найважливіші епізоди з життя буковинського села Златна, а водночас і всієї країни. Це дало письменникові змогу ввести в романну дію досить значну кількість персонажів, людей різних характерів, об'єктивно показати складність їхньої поведінки у щоденних подіях, які відбуваються в селі та поза його межами.

(Продовження на 14 с.)



ІЗ КНИЖКОВОГО ПОТОКУ – 2019/2020

(Продовження з 13 с.)

Своєрідним зв'язковим між цими внутрішнім і зовнішнім світами, про які йдеться у творі, виступає глашатай Іван Москалюк. Попри поважний вік він сумлінно виконує свої обов'язки – сповіщає односельчанам сумні й радісні новини, стає немовби посередником між добром і злом, правдою і кривдою, життям і смертю.

Роман «Ранок» розгортає кілька сюжетних ліній. Як і в романі «Передодень», – одна з них, центральна, стосується родини Дорінів. З відходом Ілаша до війська весь тягар господарських справ і щоденних побутових клопотів перебрала на себе Івона, стійко стримуючи удари лихоліття. Вона тяжко працює, намагаючись скрізь дати лад у своєму чималому господарстві й привчити до цього дітей. Водночас безбідне життя пробуджує в характері жінки надмірну скупість, егоїзм, зверхність у ставленні до односельчан і навіть родичів. Головною метою її життя стають гроші. Але скористатися їх надзвичайно великою кількістю Івона не може. Через інфляцію вони втрачають свою цінність, як і втрачає свої кращі людські якості їхня власниця. Вдача Івони найвиразніше виявляється у ставленні до Ілаша. Вона не стільки відчуває страх за його життя на фронті, як потерпає, що без чоловікових рук маєток поступово зменшиться, а то й узагалі занепаде.

Обличчя війни в романі суто сільське, зовні ніби спокійне, у ньому немає жодної батальної картини, але від цього загальна психологічна атмосфера в Златні не виглядає спокійнішою. Нужденність та одноманітність воєнної дійсності ще більше увиразнюють часті пейзажі, як-от: «Отак настав і Великдень. Та ніколи не був він у Златній таким сумним. Може, й тому, що з ночі ще посіявся мокрий мутний сніг, а далі перед світанком перецідився в не теплий ранковий дощ, після котрого люди догадувалися, що вже мусить потепліти, а в якусь сіру, холодну й нудну хляповицю. Наче промоклі дряхлі кури, дрімали хати, яким неспроможні були піднести настрій своїм глибоким святковим гулом навіть великодні дзвони».

Значну увагу в романі приділено тому психологічному настрою, який оповив село. Його мешканці стривожено очікують наближення фронту і вторгнення москалів, які, за чутками, «розстрілюють людей, землю відбирають, заганяють усіх у якісь колгоспи,

де прийдеться людям їсти гуртом із спільного казана». Але неждано серед ночі в село увійшли «добровольці» – воїни-упівці. Їхній прихід круто змінив звичний ритм життя Златни. Несподівані гості розквартирувалися по селянських хатах, потіснивши господарів і потребуючи доброго харчу, а дорослих і дітей примусили до будівництва укріплень, що викликало невдоволення селян. Проте одразу ж з'явилися прислужники, котрі намагалися в усьому догоджати постояльцям і жорстоко поводитися із селянами. А найбільше не вгавали легковажні жінки, які своєю розпусною поведінкою викликали всезагальний осуд. Такі реалії війни, така зумовлена ними непередбачуваність і неконтрольованість людської поведінки, про що письменник говорить відверто і з глибоким знанням психології селянина.

У плані морально-етичного вияву сутності жінки психологічно вмотивованою видається історія стосунків Івони та офіцера УПА Лаврентія Сильвестровича. Пристрасність почуттів жінки, яку дівчиною видали заміж за нелюба і яка в подружжі не зазнала справжнього кохання, сприймається як життєва драма людини, котра заслуговує на співчуття і розуміння її поведінки. Згодом, коли повернеться Ілаш, Івона перед батьками й сусідами з усією відвертістю зізнається: «...Тому двадцять чотири роки продали мене йому (Ілашеві. – В. А)... Щоправда, Ілаш був багатий і добрий душею. За доброту твоєї душі, – повернулася вона знов до Ілаша, – я завжди була тобі вдячна, хоч не завсіди показувала, і буду, доки сконаю. Але любити, Ілаше, я ніколи тебе не любила. Більше того, не раз ненавиділа тебе, вважаючи – по правді, до певної міри, – що тільки ти винен в моїм нещасті. Коли тебе взяли на фронт, я інколи навіть раділа, та не тому, що ти міг там загинути – за твою доброту і за те, що ти забезпечив мені задовільне життя, я банувала за тобою і не бажала твоєї смерті, – а раділа тому, що я нарешті сама, вільна, без того, котрому продали мене... Пізніше... пізнала-сми чоловіка надзвичайної вроди: файне в нього лице, файні очі, файне волосся, файні руки, файний голос, файне геть-чисто все, а ще файніші в нього слова та душа». Цією прилюдною сповіддю Івона не виправдовує себе, а прагне вилити весь біль, що глибокою раною засів у її душі і за двадцять чотири роки подружнього життя завдав стільки страждань і горя. Вочевидь від цього вона стає іншою, добрішою і привітнішою, бо й на гнівні батькові слова лагідно

відповідає: «А я вас люблю, татку». Письменник не повідомляє, як після цього складуться стосунки Ілаша та Івони. Але, схоже, саме Івона стає ініціатором порозуміння з чоловіком, прагнучи інших стосунків з ним. Тому й просить його, за підказкою знахарки Гуцулки, спонукати неродючий горіх до плодоношення, щоби він виконав покладений на нього обов'язок – став символом родинного щастя Ілаша та Івони. З цього народного повір'я розпочинався «Передодень», ним же завершується «Ранок». Таке оригінальне композиційне обрамлення перших двох романів тетралогії – ще одне свідчення високої письменницької майстерності Корнелія Ірода.

Сценки з селянського життя озиваються щемливою печаллю, коли йдеться, приміром, про страхіття голоду. Старші брати Оглони призводять до загибелі молодшого, щоб заволодіти його мішком зерна. Василина Хамутова збожеволіла, втративши на війні єдиного сина, і у своєму горі проклинає кожного,

хто повертається з фронту додому. Художньою деталізацією імпонує картина масової евакуації златнівчан. Не проминає письменник і знакових для усієї країни подій, зокрема говорить про листопадові вибори 1946 р. й земельну реформу, які започаткували встановлення гуманної влади і дали надію на добробут народу. Може, не так переконливо і правдоподібно виглядає процес входження комуністичної ідеології у свідомість селян. Щоправда, ідея колгоспної системи господарювання рішуче відкидається мешканцями Златної.

Романи «Передодень» і «Ранок» – це твори, які сягають глибин народного життя, безмежного і складного, це розповіді про пошуки нових доріг, які призвели б до кращого життя всю країну. Водночас вони переконливо демонструють високі мистецькі якості української прози Румунії у її загальнонаціональному вимірі.

(Далі буде)

Літературно-культурний календар „Нашого голосу”

ЛИПЕНЬ

4 липня

• 135 років від дня народження Івана Дошівника (1886-1973), українського письменника, перекладача та педагога.

7 липня

• 68 років від дня народження Анни Трайсти Рушть (1953 р.), української письменниці та викладачки.

8 липня

• 31 рік від дня смерті Ірини Левинської (1907-1990 р.), української письменниці.

12 липня

• 87 років від дня народження Михайла Волощука (1934 р.), українського поета, художника, учителя та інструктора самодіяльних художньо-артистичних колективів.

15 липня

• 58 років від дня народження Лучіки Міжок (Арделян) (1963 р.) – публіцистки, укладачки підручників, викладачки.

16 липня

• 106 років від дня народження Оксани Мельничук (1915-1957) – української поетеси.

21 липня

• 80 років від дня народження Василя Кліма (1941-2011), українського письменника.

27 липня

• 16 років від дня смерті Степана Ткачука (1936-2005), українського письменника, перекладача, публіциста, культурного діяча, інженера, першого голови Союзу українців Румунії та першого депутата українців Румунії в Парламенті Румунії.

30 липня

• 62 роки від дня народження Мирослава Петрецького (1959 р.), українського артиста-співака, публіциста, педагога, голови Мараморської філії СУР.

31 липня

• 76 років від дня народження Іляни Дан (1944-2020), української публіцистки, вчительки.

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LXVIII)

Літературознавство. 23. Дослідницькі напрямки.

18. Пропагування в Румунії оригінальної українськомовної прози.

6. Ступені й жанрові аспекти її становлення

та стильової диверсифікації

(Продовження з № 324)

У даній рубриці попереднього числа «Нашого голосу» (№ 324) було розпочато представлення явища стильової диверсифікації оригінальної українськомовної малої прози в Румунії аналізом різновидної творчості попутників старшого покоління Ірини Левинської та Ореста Масикевича, а також і Стеліана Ґруї, в процесі становлення українськомовної літератури в нашій країні.

Помітний внесок у явище стильової диверсифікації нашої малої прози здійснила «золота хвиля» молодшого покоління, кожний представник якої – це неповторна художня індивідуальність, сформована різними вищими учбовими закладами та співвідносами із сучасними румунською й українською літературами.

Вповні самотутній та абсолютно нічим і нікому не подібний постав перед читачами винятково плодотворний **Степан Ткачук** (13 січня 1936 р. – 27 липня 2005 р.), уродженець південнобуковинського українського села Данили Сучавського повіту, який після закінчення данилівської семирічки навчався в Сігетському українському ліцеї, потім закінчив Бухарестський політехнічний інститут, здобув кваліфікацію інженера і працював у Румунському міністерстві транспорту.

Степан Ткачук народився з божою іскрою творіння літтворів різних художніх видів і жанрів. Дебютував 1954 р. в г. «Новий вік» поезією. Книжковий поетичний дебют стався 1971 року збіркою «Розколоте небо». Його поетичний доробок – надто багатий. Це збірки «Наврочені роки», «Час без часу», «Посміх світу», «Подорож у вічність», «Кочівницька душа» та ін. Свою поезію сам же Ткачук уважав *грою*. Він не схильний до герметизму, як дехто з румунських модерних поетів, улюблені його форми художнього зображення – це параболо й парадокс. М. Михайлюк тієї думки, що постійне поетове намагання полягає в постійному бажанні досягнути щось потрясаюче, непередбачуване, символічне, непевне, приналежне своєю незвичайністю. А Магдалина Куцюк вважає Ткачука «еґоцентричним поетом», якого реальне чи дисимульоване «Я» пред-

ставляється різними масками», а увесь його художній світ обмежується єдиним архетипом, який у свою чергу вміщає в собі все потрібне для нового написання «Біблії всіх часів і людських доль».

З Ткачуковими поетичними «масками», художніми підходами, прийомами та способами органічно пов'язана його мала проза, охоплена у книзі «Сузір'я предків» (1974), у збірках «Калейдоскоп» (1985), «Хвилино, зупинись!» (1989), у двотомному виданні «Вибрані твори» (2002). У своїх прозових «масках», як сам зізнається, він – наче мім. Цим своєрідним прийомом чи підходом він сюжетно перевтілює у малій прозі житейську канву навалюю розгнущаними уявою та мовною стихією, через що у деяких творах губиться ідейна тяглість, а це веде до своєрідної одноплоскості художньої композиції. Ткачукові оповідання – це переважно своєрідний діалог із собою, із уявною дедубляцією власного «Я».

Помітну долю у справу стильової диверсифікації нашої малої прози вніс **Корнелій Ірод** (Нар. 1937), випускник школи сучавського села Марицеї, Серетського українського ліцею, українського відділення Бухарестського університету й столичного теологічного факультету, який після закінчення університетських студій спочатку працював у Бухарестському педагогічному видавництві, згодом у 1966-1972 рр. у Державному комітеті культури й мистецтва, а наступні 38 років віддав служінню Всевишньому як парох однієї з прибухарестських церков.

Дебютував у студентські роки в г. «Новий вік», друкувався в альманасі «Серпень» (1964), у добірці-антології «Ліричні струни» (1968), плідно й майже регулярно виступав з літературознавчими матеріалами та перекладами художньої літератури в сурівській румунській публікації «*Curierul ucraïnean*», а також майже постійно друкував власні літературні твори й переклади у «Нашому голосі», а віднедавна працює редактором у сурівському румунськомовному літературному журналі «*Esouri ucraïnele*» («Українські відлуння»), здобутих ціложиттєвим досвідом збагачуючи творчою роботою тематичну «палітру» престижної публікації, авторитет якої утверджує на літературно-культурному полі Румунії. Ірод – авторитетний перекладач «Журналу» Т. Шев-

ченка, збірки «Коли ще звірі говорили» та «Лиса Микити» І. Франка і творів інших українських письменників.

Книжковий поетичний дебют Корнелія Ірода збіркою «Вечірня молитва» припадає на 1973 рік, після якої він за покликанням перейшов у царину художньої прози. Його хист прозаїка широкого «подуву» проявився в жанрі роману як автор розлогої хроніки південнобуковинського села – трилогії «Свято», складеної із романів «Передодень» (1975), «Ранок» (1984), «Сонце в очах» (1988), а зараз у робочому довершенні четвертий роман «Ворог мого ворога», який доповнить цикл «Свято», трансформуючи його в тетралогію.

Зразками малої прози Корнелій Ірод присутній у колективних збірниках «Наші весни» (1972), «Про землю і хліб» (1972). Його книжковий дебют у малій прозі відбувся збіркою оповідань «Світлотінь» (1974), після якої послідувала збірка вибраних оповідань «Білий рояль» (1990), удостоєна Премією Спілки письменників Румунії, далі збірки – «Від сьогодні до завтра» (2015), «Chixuri» (2015).

«Час, коли Корнелій Ірод увійшов у літературу як автор малої прози, – відзначає Тамара Носенко, – був прикметний новими тенденціями як у румунському, так і українському мистецтві слова (...). Проза тяжіла до живого і багатоаспектного бачення людини (...), спостерігався помітний відхід од домінуючої у попередні роки соціальної зумовленості подій і характерів (...), увага письменників здебільшого була зацентована на психологічному вимірі образів» (Тамара Носенко, *Проза Корнелія Ірода* // «Наш голос», № 301, 2019 р.).

У даному літературному контексті в малій прозі Ірода селянська тематика уже не є привалуючою, значну увагу надається історіям з життя мешканців міста, розкриттю внутрішнього світу звичайних людей, як у першій збірці оповідань «Світлотінь», в якій на перший план виводиться пізнання сутності людини у всій її багатомірності, показовість катаклізмів людських долі та внутрішнього світу персонажів. В оповіданні «Рябушечка моя», наприклад, через бурхливі рефлексії персонажа розкривається драма його душевних страждань, в оповіданні «Надгробна фотографія» розкривається особиста драма звичайної селянки, яка ще довго після Другої світової війни жила надією, що її чоловік не загинув. В обох оповіданнях наявне «художнє розуміння К. Іродом людини з народу» (Тамара Носенко), чим нашого автора можна порівняти з мистецтвом Г. Тютюнника – бачити своїх персонажів з позиції «любви й доброти».

Примітним у малій прозі Ірода є спосіб розкриття письменником людської психології, спосіб, суголосний з уживанням зокрема В. Стефаником у прийомі «спре-

сованої психічної енергії слова» динамічними діалогами, зовнішніми й внутрішніми рефлексіями та короткими, часом з підтекстом репліками героя, завдяки чому над прозописом Ірода «ніби витає художній дух автора «Камінного хреста» (Тамара Носенко).

У ряді творів малої прози Ірода порушено проблему морального нерідко підсвідомого пробудження людини й наголошено можливе її духовне оновлення, як в оповіданнях «Білий рояль», «Ніч», «Дзеркало», в яких автор не ідеалізує людину, а розкриває й непривабливі риси її єства.

Уперше в українській літературі Румунії Корнелій Ірод звернувся до виду оповідання-алегорії у творі «Лісовий роман, або як мій вуйко Іван кинув рибалити і став на чорних лисів полювати», в якому уможливлено, метафізичністю думки, смисловою поліфонічністю розкривається пристосуванство заради наживи, яке для морально нерозбірливої людини може стати самовбивчим.

Інша риса малої прози Корнелія Ірода це та, що стильова її манера, обізнаний світ письменника глибоко закорінені в народній ментальності, але проза автора позбавлена етнографічної описовості, навпаки, в ній надається увага поведінці та психології дійових героїв з народного гурту, що є співмірним із сучасною «новою епічністю», чим Ірод примикає до сучасних естетичних тенденцій. Щоправда, як ознака контакту з народним побутом, Ірод – це самобутній і талановитий оповідач, мова котрого, як і його персонажів, – яскрава й різнобарвна, почасти пронизана м'яким гумором.

Як і представникам сучасних естетичних тенденцій, Іродові притаманна здатність творення образів і характерів, майстерне їх зображення з допомогою експресивних порівнянь, промовистих деталей, гуманізуючого впливу природи на їх душу, на їх внутрішню гармонію, чим прозу автора, як вважає Тамара Носенко, можна вписати в систему художніх цінностей материкової малої прози 1960-80-х років, зокрема оповідань та новел Г. Тютюнника і Є. Гуцала.

На думку Миколи Корсюка, багатотематичній малій прозі Корнелія Ірода притаманний «м'який гумористичний почерк». На перший погляд, вона (мала проза) може здатись анекдотичною, але найчастіше за таким дискурсом дуже часто криються драматичні колізії зі всіма неунікними наслідками, які глибоко позначаються на психології та подальшому буттю персонажів. Його малу прозу також пронизує сумний стрижень, чия кмітливо збудована сюжетна канва приваблює ледь примруженим сприйняттям життя.

(Далі буде)

Антонета КРАЙНІЧУК-КІДЕША**ДО 80-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ**

ПИСЬМЕННИЦЬКІ РЕФЛЕКСІЇ ВАСИЛЯ КЛИМА

(Продовження з № 324)

1985 року виходить друком збірка короткої прози **Едельвейс** Василя Клима. Половина розповідей збірки ведеться від першої особи, що немов впускає читача в особливий світ ліричних героїв – людей зі своїми страхами й бажаннями. Автор нічого не приховує перед читачем, розкриваючи всі найпотаємніші глибини людського єства. У вже згаданому інтерв'ю В. Клим зазначає: «Я знайшов, можливо, вперше свій стиль, свою манеру літературного дискурсу [...]. Думаю, що такий спосіб зображення героя як віддзеркалення своєї особистості й своїх дій через фільтр власної свідомості, самоаналіз, сприяє повнішому розкриттю насамперед його характеру, а також дає сюжету цільність і повноту»¹¹. Ключовою фразою збірки може слугувати цитата з твору *Телефон*: «І що ж мучило зараз цю людину...», а словом-ідеєю, чи навіть словом-суттю – самоаналіз, на який звернув увагу сам автор. Герої його творів намагаються розібратися з життєвими проблемами, або ж «закрутами» (у кого як), і знайти єдиний правильний для себе вихід: чи змиритися з долею й намагатися жити далі (*Не нарікаю на долю*), чи втекти від реальності у світ власних фантазій (*Вулиця Осіння, 31*; *Телефон*). Часом герой навіть не розуміє, де дійсність, а де світ його ілюзій (*Біла карточка*); часом намагається пристосувати своє хай і «розхристане» Я до реалій буття, не влитися, а хоча б знайти власне місце (*Едельвейс*, *Микита*, *Диваки*, *Гастролі*).

Збірка починається зворушливим оповіданням *Едельвейс*, яке дає назву книзі. Щира та простодушна

розповідь київського студента-випускника про перші дні практики вчителювання в селі: маємо і труднощі, й успіхи, перших вірних друзів та ніжну любов, – і все це приправлене намаганням хлопця бути не просто вчителем, а добрим наставником для своїх учнів. Благі наміри юного педагога неодноразово прочитуються в усіх його діях: «Окину його [учня] довгим вивчаючим поглядом, ще й зовнішність його осуджу, приділю йому більше уваги, та так щоб не бачили всі. Це, коли хочете знати, належить до педагогіки. Учителю психологом повинен бути, та ще неабияким»¹².



**Буковинці Василь Клим (зліва)
і Михайло Волощук (справа)
в молоді літа**

М. Корсюк у передмові до прозової книги В. Клима *Біла карточка* зазначив: «В усій прозі В. Клима прочитується потяг до ідеалу, символом чого є едельвейс»¹³. Недосяжні едельвейси, що ростуть на найнебезпечніших урвищах, подарував дружині Андрій після першого підйому на гору в однойменному творі, едельвейси вручив Орисі й вчитель Горошко, як символ чистоти та серйозності його почуттів до неї (*Едельвейс*). У передмові С. Ткачука до збірки «Райдуга блискавиці» зустрічаємо: «Творчості Василя Клима, як і взагалі багатьох наших письменників, притаманна ліричність, що ґрунтується на міцній фольклорній традиції. Сама по собі лірична стихія, особливо так званої «селянської прози», цілком природна, адже така традиція сприяє поетизації, звеличенню життя селянина, його праці, допомагає збагнути чутливість його душі»¹⁴. Звідси і потяг героїв багатьох творів до письменства, наснаженість новел легендами та міфами (наприклад, міф про Сізіфа у мікроромані *Гора*).

¹¹ Прологом до моєї творчості було рідне село. Інтерв'ю з письменником Василем Климом // Наш голос. – 1992. – №2(10). – С. 7.

¹² 22. Клим В., Едельвейс / Василь Клим. – Бухарест: Критеріон, 1985. – С. 15.

¹³ Клим В., *Біла карточка*. Бухарест: Видавництво RCR Editorial, 2009. – С. 5.

¹⁴ Клим В., *Райдуга блискавиці* / Василь Клим. – Бухарест: Видавництво Мустанг, 2001. – С. 7.

Чи не найголовніше, що В. Клим намагається донести до читачів, так це вміння бути щасливим, не зважаючи ні на що, адже поняття щастя для кожного різне, воно з часом нівелюється. Щастям наповнилося життя хлопчак з новели *До татка по весну*, який неочікувано дізнався про існування батька. Щасливим став і герой твору *Туман*, несподівано знайшовши в тумані шлях додому. Дізнавшись про зраду дружини, він придумував покарання для неї. Але несподівано для себе збився з дороги: заблукав не тільки він – «блукали» і його думки. Знайшовши у собі сили глянути на все по-іншому, зрозуміти й переосмислити власну поведінку – герой повертається на стежку.

Вибивається із сюжетної канви збірки твір *Перевесло*, у якому автор зобразив зіткнення двох світів: сільського роботящого подружжя і двох «бородатих парубчаків, оснащених з ніг до голови всяким фотографічним знаряддям». Поки Петро з Параскою згинались над пшеничними снопами, не маючи часу навіть на розмови, непрошені гості фотографувалися, шукаючи потаємних смислів у праці селянина: «Метафора! Не вбачаєш?.. Якби не перевесло, вітер розвіяв би усю пшеницю, весь сніп. Тепер розумієш? Це ніби рука самої природи, яка бере у свої обійми власний плід, щоб потім подарувати його людині»¹⁵. Та для Параски перевесло так і залишилося лише перевеслом...

У наступній збірці *Таємниці лабіринту* (1989) В. Клим майстерно зображає «лабіринти» людської душі. Особливістю прози В. Кліма можна вважати відсутність поділу на позитивних чи негативних персонажів: їхня поведінка варіюється залежно від ситуації. Така позиція автора намагається творити реалістичність, співставляє їх із життям. С. Ткачук зазначив: «Василь Клим – письменник уважний і чутливий у художньому осмисленні й розкритті складностей внутрішнього формування переконань своїх героїв. На мій погляд, він вдало й тактовно підходить до розуміння того, що іноді дуже пристойні люди можуть вступати в конфлікт між собою, чи зі своєю совістю. І таким шляхом виявляється діалектична складність життєвих колізій, зоб-

ражених письменником на сторінках своїх творів»¹⁶. Кожне оповідання збірки завершується справедливо: герої, якими б вони не були, отримують заслужене. Яскраво цю тезу ілюструє новела *Криниця Янка Зайделя*. Никодим Пайка, вчинки якого логічні й аргументовані, залишається і без сина, і без внуків, натомість Анночка Прокіп при всій суперечливості її натури й не зовсім правильній з морального боку поведінці знаходить нову роботу і кохання. Упродовж новели симпатії читача належать саме Анночці, що з гідністю витримує всі життєві негаразди.

У творах збірки В. Клим зображає особливе покарання – самотність у багатьох проявах та варіантах. Тільки так герой може осмислити власну поведінку та врешті змінитися, спокутувати гріхи, блукаючи лабіринтами власних страхів. Шлях розплати за скоєне свідомо обирає герой твору *Неймовірна історія сеньйора Бучеллі*. Він прирікає себе на добровільну самотність і щовечора

лягає спати до труни, щоб смерть не застигла його зненацька, а сам він не завдав нікому клопотів. Самотність очікує і лікаря Бартку з оповідання *Хорт*, але вона отримує відтінок вимушеності: «...Наче відчував довкруг себе змовницьке примовчування колег, яке гнітило його. Потім став замічати їхні довгі й недовірливі погляди, які намагалися відкрити в ньому хтось-що; немов догадувались про його пригнічене душевне становище. І він

дедалі більше ставав для них чужим, самотнім і відокремленим. Аж доки не зрозумів, що залишається наодинці зі своєю проклятою історією»¹⁷. Пірнає у спокійну самотність герой твору *Біля ставу*. Вчинок Чорногуза – вбивство одного з крадіїв риби – був випадковим, і в кінці твору герой отримує прощення сина вбитого. Натомість персонаж новели «Возняк» виборсується зі самотності, на яку незаслужено сам себе прирік через нерішучість.

Смерть як покарання за скоєне очікує негативних персонажів твору *Божий кнут* (вождь гуннів Аттіла, воевода Дичі).

(Продовження на 21 с.)

¹⁵ 22. Клим В., *Едельвейс* / Василь Клим. – Бухарест : Критеріон, 1985. – С. 113.

¹⁶ Клим В., *Райдуга блискавиці* / Василь Клим. – Бухарест:

Видавництво Мустанг, 2001. – С. 7-8.

¹⁷ 25. Клим В., *Таємниці лабіринту: проза* / Василь Клим. – Бухарест: Критеріон, 1989. – С. 27.

Василь КЛИМ

ДО ТАТКА ПО ВЕСНУ

Перед вікном кімнати стоїть горіх, а на ньому ціла зграя круків висиджується. Постукаєш по шибиці, а вони – нарозліт. Мине хвилинка, і вони знову на горіх. І чого ж їм наш горіх отак полюбився? А старе вже дерево, трухляве, порепане, гілляки покорчені, от-от гепнеться на землю. Скажеш – не горіх, а горішок, старий-престарезний. А крукам – що, аби посидіти на ньому. Зимні морози висушили його, мов ганчірку, голісінький такий зостався, скажеш – полисів, мов людина.

Дивлюсь на горіх і знаю: зими вже недовго бути, бо присохлі гілки вже пнуться вгору, тугішають, набираються сили.

Але що це я на горіх задивився? Не втече ж він з-перед мого вікна. Треба хату підмести, обід підігріти, – прийде мати зі зміни, тільки картатиме, коли із завданням не справився: «Не малий же ти, Павлику, діла вчися». Та скажіть і ви самі: в четвертому мені вчитися. У школі сьогодні не був – лихоманило зранку, та зараз ніби гаразд. Скоро прийде Василько, покаже мені уроки. А поки до уроків приступлю, з Васильком «дурака» пограємо. Василька знову поб'ю, ще й на сміюся з нього. А він неодмінно кине: «В мене по математиці десятка, а в тебе тільки сімка, ага!». Поки прийде мама, набудусь із ним. Пограємось, пограємось, а він наостанку: «Ось що купив мені тато!» – дістане з кишені то пістолет, то грузовик чи якусь іншу іграшку та підсуне її мені під ніс. А в мене татка немає.

Василько вже тут, весь у грязюці по самі коліна. Такого в хату не впустити. Ну, заходь уже.

У кімнаті раптом стало світліше, веселіше, ніби Василько привів у мою кімнату весь клас. Ох, і уроків наніс мені, мороч тепер собі голову, хлопче, до самого вечора.

– А я сьогодні знову десятку отримав, – хвастається, та мене це зовсім не турбує, бо по рідній мові, знаю, не випередить він мене. І по фізкультурі, бо не вміє перекидатись через голову, а мені це – що свиснути раз. І з рогатки не вміє він цілитись, завжди тільки мимо.

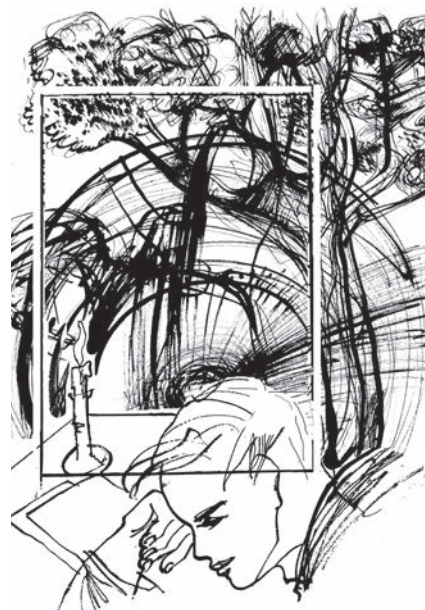
Ох і сюрприз приніс мені Василько цього разу – листа приніс. Дістав його із сумки й каже: «Бери, це тобі». А листів я ще ніколи не одержував, хіба мати їх зрідка дістане від кого-небудь. Ану, прочитаю. «Ромашкові Павлику, клас 4-ий, Н-ської школи, вулиця Зоряна, 5». Невже? Ой, і б'ється ж моє серце. Хто ж мені пише, на звороті не написано, мабуть, не захотів. Василько сказав: учителька повеліла, щоб листа Павлику передав, пишуть йому. Справді, не від колегів цей лист, бо почерк дорослої людини, хоч здається знайомий все-таки.

Як стримати хвилювання?

Вибачте, не вдержусь, щоб не прочитати його вам.

Дорогий Павлику!

Не дивуйся, що я тобі написав листа. Ти, мабуть, і не здогадуєшся, хто саме підписує цього листа. Павлику, я – твій тато. Не питай, чому не озивався я до цієї пори, а відтоді, відколи я пішов від вас, минуло уже два роки, і не питай мене, чому я не написав цього листа мамі, а тільки тобі. Ти розумний хлопчик, зрозумієш, чому я так вирішив. А мама, може, й не прочитала б його тобі.



Мал. Василя СОКОЛЮКА

Ти, видно, виріс, як справжній легінь, певне, і вчишся добре. Заскучав я страх за тобою, от і подумав листа написати. Тут у мене все гаразд, місто велике, на самому півдні країни. Тут у нас уже весна, а у вас, мабуть, ще сніг не станув. Приїзди, Павлику, до мене, я тобі велосипед куплю – найкращу марку, Пегас. Може, мама схоче відпустити тебе на кілька днів. Цілую тебе міцно й обіймаю. Твій тато МIRON.

Ось моя адреса.

Чому ти, татку, не писав мені досі, і матері чому не пишеш, і чого ти пішов від нас?

Василько, безперечно, читає на моєму обличчі хвилювання, а мене сум огорнув.

Який байдужий цей Василько! І не здогадається, від кого цей лист, а я й не скажу йому, не все треба йому знати, може навіть піти собі геть додому. Скажу, що мама от-от надійде, а в мене ще стільки роботи.

Та коли прийде мати, як мені діяти, показати листа, не розсердиться вона?

Прийде, як звичайно, втомленою, я подам їй підігріту їжу, а вона погладить мене по голівці,

поцілує в обличчя. А чи зовсім їй не показувати листа? Треба ще поміркувати.

Не вдержався, вона ще й побідати як слід не встигла, а я вже й похвалився. Прочитала листа, я не відривав очей від її обличчя, воно було бліде, спокійне, не виявляло ні радості, ні смутку. Нічого не сказала, згорнула лист і віддала його мені. Мені ж хочеться спитати її, як виглядає мій татко, чи схожий я на нього, хоч добре знаю, що схожий, але хотів би, щоб і мати підтвердила це.

Переводжу погляд за вікно і бачу на нашому старому горісі круків. Зважуюсь сказати матері тільки одне: «Мамо, а там, де татко, вже весна настала». Відповіла, ледь усміхнувшись: «Нічого, прийде і до нас».

Вночі мені не спиться, все про татка думаю, а вранці й до школи немає охоти. На уроці граматики легенько витягаю з кишені батькового листа і знову перечитую його нишком. Слово честі, я на решті рішусь. Аркуш паперу і ручка переді мною. Вчителька пояс-

нюватиме учням граматичні правила, а я тим часом листа татові напишу, слово честі. Напишу йому, що я вже виріс і допомагаю матері в усьому, що в мене хороші друзі й що мені так хочеться поїхати хоч на день до нього. Адже там уже весна, і я поїду до татка по весну. Чим не налюбешся весною?! Напишу йому, що я таки упрохаю матір, і вона зрозуміє мене, бо вона така добра, така лагідна, і немає ніде у світі такої матері, слово честі. Так що жди мене, рідний татусю.

ПИСЬМЕННИЦЬКІ РЕФЛЕКСІЇ ВАСИЛЯ КЛИМА

(Продовження з 19 с.)

Основну ідею твору В. Клим, зазвичай, вкладає в уста головного героя – Вівчарика: «Добрій і людяній людині ніяка релігія не потрібна, вона духом доброзичливості може покорити людей. Хіба для того, щоб покорити звіра, потрібна релігія? Все полягає в тому, щоб мати терпіння й терпеливості, тоді, як говорять, все буде в порядку»¹⁸. Це ж підтверджує і ще один персонаж, Марусяк: «Добре серце, воля і честь – ось що потрібне людині».

Цінним цей твір стає завдяки майстерному зображенню персонажів. Описи зовнішності колоритні та добре «промальовані». Наприклад, образ отця Мелетія: «Отець Мелетій погладив свою волохату бороду, над якою звисали багаті, такі ж як і борода покошлані, вуса, з-під яких вуста його, звичайно, вимовляли слова, немовби при молитві... Одягнений отець у довгу вовняну сорочку (виткану на кроснах) коричнево-червоного кольору, взутий у дерев'яні сандалі, а голова буйно покрита довгим каштановим волоссям, яке щедро спадало на плечі; ніхто не перебільшив би, даючи отцеві літ з п'ятдесят»¹⁹. Різко дисонує з такою добродушністю зображення Аттіли: «Його маленькі, ледь примружені очі купалися в кривавих западинах. Ріжка рідка борода приховувала повнущі вуста, з-під яких визирали рідкі й білі-білі зуби, шия в нього була міцна й налита, плечі – широкі, довгі м'язисті руки, криві короткі ноги. Все це справляло

враження незвичайності. Але одягнений у чисті багатокілісні, шати він здавався нормальним; можна було бачити його будь-де і будь-коли. Пив кумис, їв м'ясо, особливо свіже в кров'яній наливці, менше хліба»²⁰.

Інше забарвлення мають новели *Вдома*, *Вороги* та *Співайте, діти*. У них В. Клим зобразив війну в усіх її проявах. Не міг автор оминати злободенне, не поспівчувати рідним та близьким. У творі *Вдома* В. Клим показав реалії тодішнього буття – нівелювання життя та смерті, злиття їх в один пекучий клубок, створений війною: «...Село навпроти кладовища. І село, і кладовище – ніби двоє людей, які довго змірюють одне одного допитливими поглядами, щоб наостанку зійтися в тугих невід'ємних обіймах»²¹. Новела *Вороги* – це сон звичайного фронтового солдата, якому примарилось в траншеї повернення додому і кінець війни. Жорстокої, нещадної війни: «Раптовий вибух відриває мене від землі. Розплющую розпухлі очі, підводжу важку, наче олов'яну голову. Навколо мене – поле смерті, на яке знову накочується бій»²². У творі *Співайте, діти* вчитель намагається пояснити суть війни: «...Війна, каже керівник класу, це не проста картина з кількома чужими в металевих касках та зелених мундирах солдатами на сільських дорогах...»²³. У цій же новелі визріває символ світанку як приходу змін, зародження почуття віри в життя.

(Далі буде)

¹⁸ 25. Клим В., Таємниці лабіринту: проза / Василь Клим. – Бухарест: Критеріон, 1989. – С. 197.

¹⁹ Там само. – С. 136.

²⁰ Там само. – С. 170.

²¹ Там само. – С. 35.

²² Там само. – С. 42.

²³ Там само. – С. 50.

Із сучасної румунської поезії • Із сучасної румунської поезії • Із сучасної румунської поезії



АДРІАН СУЧУ

Адріан Сучу – поет, прозаїк, журналіст – народився 21 грудня 1970 р. в містечку Несеуд (повіт Бістріца-Несеуд).

Випускник літературного факультету Клузького університету ім. Ба-беша-Бойяї (1995). Стажувався в Празі та Кракові; стипендіат французького уряду (стажування в техніці інтерв'ю та репортажу в 1996 р. в Парижі на Radio France Internationale), а також у 2000 р. стажувався в організації та управлінні прес-компаніями у Копенгагені. Друкувався у численних літературних антологіях у Румунії та за кордоном. Лауреат численних літературних премій. Твори Адріана Сучу перекладено англійською, французькою, німецькою, угорською, окситанською та івритською мовами.

Адріан Сучу є лідером поетичного групування «Новий напрям» („Direcția 91”).

Адріан СУЧУ

Жінка з нижнього міста

Я пізнав жінку, яка пахне молоком,
зі смаком малини. Я вклонився їй,
іще пізнав жінку, яка пахне дощем,
зі смаком клену.

Рада мудреців похвалила мене за жінок,
яких я пізнав, назвала мене
Шукачем і дала мені вишневу стрічку,
щоб носити її на грудях. Дегустатором назвали мене
і послали бібліотекарем в нижнє місто.
Тут у мене фотографія матері, чучело сарни
і теляча шкіра.

Сюди проходить тільки жінка,
яка пахне вугликами і має смак попелу.

Самітні речі

Не може бути поганим місто, з якого йдеш ти,
з вулиці, що між двома забуттями.

Там чути, як безкінечні фабрики тіней
запаковують самітні речі. Говоримо про них
нечеб сіяли пісок у пустелі. Ми,
найзадоволеніша вдова і найвеселіший сирота.
Говоримо до мовчань в бездоріжних хатах,
коли сонце не сходить, а місяць ще чекає.
Затьмарюється небо від слів, і висихає русло крові.

У війні бувають і виживші. В коханні, ні.

А твої руки настільки чисті,
що можна мити воду ними...

Ганчіркова лялька

У коханні й у смерті не розуміється ніхто.
Це видно з того, що ілюзії людини про кохання
подібні до ілюзій людини про смерть.

Все життя голубимо ганчіркову ляльку і чекаємо,
щоб сказала: мама!

Що кажеш ти, розумієш тільки ти, у твої хороші дні.
Або ні.

Але слідами твоїх кохань і твоїх смертей
зістаються покинуті коти та цеглини, які мріють
стати вікнами.
Зістається тільки твоє натхнення суфлера
на цвинтарі невідомих героїв.

Виведи свою ганчіркову ляльку надвір, слухай небо
і скажи їй: мама!

Викладач сну

Я хочу бути викладачем дитячого сну.
Хочу заснути, мов ангел, який висповідався
своїй людині.
Не знаю нічого, і не хочу знати нічого. Хочу заснути.
В моєму сні щоб не співав ніхто, і щоб
не снились спогади.
В моєму сні кожне пасовисько щоб стало
широкою ковдрою.
Хочу пізнати тільки тих, які вміють спати і вміють
говорити про сон,
як про незрадливую коханку.

З румунської переклав
Михайло ТРАЙСТА

¹ 9 – румунською мовою *poiă* [ноуе], має ще значення нова.

Із сучасної румунської поезії • Із сучасної румунської поезії • Із сучасної румунської поезії

Лео БУТНАРУ

ПРОСТІР У СНІГОПАДІ



Ти і майбутнє

Інколи

здається наче тиснуть на груди
і закрадається думка що це так тисне майбутнє
щоб стримати тебе на місці
щоб затримати тебе бодай трохи
чи навіть посунути на крок-другий назад

майбутнє

яке знає вочевидь як сумно буде в ньому
майбутнє
тому й хоче тебе притримати наскільки це можливо
дати трохи часу там
де тобі все ж трохи краще
ніж буде завтра...

Для Батьківщини

Ой, скільки ж зробили ми для Батьківщини!
Одні померли,
інші просто не народилися.

Важко дихаючи

біжиш назустріч собі
назустріч іншим
що більше старієш
то швидше біжиш
швидше швидше
аж
чути десь позаду важке дихання
синкоповане у кілька слів:
– Пригальмуй... Більше не можемо...

Думаєш собі що схоже це
на важке дихання
смерті...

Але
це лише ілюзія не більше

насправді біжить кістлява попереду
час від часу зупиняється
і чекає на тебе...

Янар Даг

Вугару Новрузову

Легкий схил пагорба. Внизу –
полум'я що виривається з-під землі.

У ранковому світлі
на пагорбі – антрацит грудоподібних ворон.

Спускаємося
проходимо повз пасіку.
Навіть якщо є німб
ще не значить що святий
просто бортник із ореолом бджіл над головою.
Виглядає монументально. Видовищно.

Спускаємося. Буде важче піднятися знову
бо ж серед нас
уже є поети короновані
коронаграфією. Можна сказати
пурпуровою каліграфією артерій зі стентами
із шунтуваннями. Тож нам часом
треба робити зупинки.

Спускаємося.
Але кортить знову піднятися бо гріє думка що
у Країні Вогню
навіть птах Фенікс виринає
воскресає
із попелу
із полум'я, неначе
повертається із теплої батьківщини міту
про молодість без старості
та життя без смерті.

**З румунської переклав
Лесик ПАНАСЮК**

Ірина МОЙСЕЙ

Життя як сюжет для роману

(Продовження з № 324)

От здавалося б, є у чоловіка все: слава, багатство, дружні зв'язки у вищих колах (аж до російського імператорського дому) – тільки живи собі спокійно й насолоджуйся. Та спокійне життя – це не про Михайла Чайковського, тож за завданням Адама Чарторийського Чайковський покидає Париж та їде з таємною місією на Балкани, де створює розгалужену шпигунську мережу, так зване «Східне агентство», найголовнішим завданням якого було послабити Росію.

На Балканах Михайло Чайковський із притаманним йому азартом поринає у політичний круговорот. У вересні 1842 року Чайковський ініціює переворот у Сербії, він активно діє на теренах Добруджі з метою згасити вічний конфлікт між дунайськими козаками й некрасівцями (а треба відмітити, що боротьба між ними була лютою і кривавою). Існують наукові версії, що в 1845 році Чайковський намагався розпалити повстання в Україні та що знаменитий програмний твір Кирило-Мефодіївського товариства (яке, власне, у цей же період починає діяти) «Закон Божий, або Книга Буття українського народу» теж ґрунтується на роботі Михайла Чайковського, тим паче, що й сам Микола Костомаров, якого більшість вчених вважають основним автором програми кирило-мефодіївців, писав у своїх спогадах: «Свого часу на Волині дістав я польською мовою написаний твір з вкрапленнями малоросійської, який приписувався якомусь з польських емігрантів з України, який я тоді переклав...». У 1848 році Чайковський зазнає невдачі при спробі організувати повстання у Болгарії. У той самий час починає кокетувати з Туреччиною чи то в інтересах шпигунської мережі, чи із якимись власними далекоглядними планами.

Так чи інакше, його зв'язки при дворі султана дуже швидко стали йому в пригоді, бо невдовзі між Адамом Чарторийським та Михайлом Чайковським виникли серйозні протиріччя, і польський спротив, керований першим, позбавив свого патронату, фінансів і опіки другого. З іншого боку Росія, агентура якої пильно стежила за діями Михайла Чайковського, та Австрія, де наш герой теж устиг «наслідити», почали дипломатичними шляхами давити на Францію, і врешті Чайковського позбавили французького громадянства.

Таким чином, скориставшись попередньо налагодженою дружбою з турками та, мабуть, і тому,

що в цей момент діватись було нікуди, Михайло Чайковський їде на службу до султана, 18 грудня 1850 року приймає іслам, бере ім'я Мехмед Садик-Паша (виглядає, що з почуттям гумору в нього теж було все гаразд, бо ж Садик означає «вірний») та отримує в подарунок маєток і чималу суму грошей.

Приблизно у цей час помирає його третя дружина Северина Залеська (коли він успів з нею одружитися не відомо, як і, до речі, не знати, куди поділась його друга, французька дружина). У Константинополі Чайковський-Садик одружується за мусульманським обрядом з Ядвігою (Людвікою) Снядецькою, дочкою директора гімназії у Вільно і вдовою морського офіцера Володимира Корсакова. І четверта дружина справді була до пари непосидливому Чайковському. Не менш екстравагантна, ніж він сам, Ядвіга брала активну участь у політичному житті Константинополя й не тільки, перебувала у дружніх стосунках із королевою Великобританії Вікторією та дружиною Наполеона III Бонапарта Євгенією.

З його вдачею вже й не дивує, що «новоспечений» паша швидко встановив зв'язки у вищих колах Порти й увійшов у довіру військового міністра Різа-паші, що дозволило йому нарешті втілити давню мрію і створити «козак-алай» – козацькі загони. Беручи до уваги загострення російсько-турецьких відносин на початку 1850-х років, створення «козак-алай» було надто корисним й актуальним. У жовтні 1853-го Чайковський домігся розширення козацьких частин за рахунок поляків, болгарів, румунів, угорців, турків і навіть євреїв. Сам розробив моделі одностроїв і наказав закупити для всіх козаків арабських рисаків. Так, створений за ініціативою Садик-Паші «Полк козаків оттоманських», згодом переріс у дивізію, а пізніше був переформований у корпус. 23 січня 1854 року османські козаки склали присягу. З Константинополя привезли знамено Запорозької Січі, а Садик-Паша отримав від султана титул «міріан-паша» (кошовий отаман). Командував своїм «іноземним легіоном» Чайковський не просто строго, а таки деспотично.

Під час Кримсько-турецької війни (1853-1856) корпус Мехмета Садик-Паші найактивніше взяв участь в бойових діях при знятті облоги Сілістри та зайнятті Бухареста. У лютому 1854, коли військо Садик-Паші ввійшло в Бухарест, він став губернатором Румунії. На початок березня його війська зайняли позиції на річці Прут, готуючись до боїв із росіянами. Та через тиск з боку Австрії султан вирішив відвести загони,

а щоб вгамувати по-бойовому налаштованого Чайковського, присвоїв йому титул «Око, вухо і правниця престолу», а наступного року – найвище військове звання бейлербея. Про Садик-Пашу (Чайковського) пишуть у Франції, Великій Британії й навіть Сполучених Штатах. Він отримує нагороди іноземних держав. Паризька польська еміграція також поспішає помиритися із Чайковським і посилає до нього свого уповноваженого в особі його старого товариша Адама Міцкевича. Під час перебування в таборі поет захворів на холеру і восени 1855 року помер на руках у Садик-паші.

Кримська війна закінчилася у 1856 році. На короткий час до Чайковського повертається письменницький азарт, і він видає книгу «Kozaczyna w Turcji» («Козаччина в Туреччині») (Paryż: w drukarnie L. Martinet, 1857).

У 1861 році помер султан Абдул-Меджид, трон Османської імперії зайняв його брат Абдул-Азиз, який досить прихильно ставився до Садик-Паші.

У душі Михайла Чайковського тліє, хоч уже й кволо, надія на звільнення українських земель з-під влади Російської імперії. Коли у 1863 році на землях колишньої Речі Посполитої спалахнуло Січневе шляхетське повстання, у якому разом з поляками взяли участь литовці, білоруси й українці, Чайковський із позиції військового й політичного діяча Османської імперії намагається вплинути на ситуацію. У доносі надвірного радника Лекси від 25 червня 1863 р. зазначається: «Кажуть, що Садик-паша відправив в Україну прокламацію, в якій умовляє тамтешніх приєднатися до повстання. У відповідь на послання йому написали, що Україна готова повстати, якщо він приведе туди кілька козацьких полків із Туреччини. (...) ...Агент мій в Тулчі сьогодні вранці приїхав звідити й доніс мені, що тамтешня зграя починає вся збиратися в Тулчі, так що в самому місті вже немає жодного порожнього кутка. Він нарахував до 700 осіб різного зброю. За його словами, вони мають намір цими ж днями рушити в Бессарабію з метою увірватися в Росію».

Восени 1864 повстання було придушене, і Чайковський втрачає навіть малу надію на звільнення України від Росії. Туреччина також найближчим часом не планувала військових дій, крім того османи, вкрай незадоволені тим, що ніхто, крім Садик-Паші не прийняв іслам, а мовою його легіону була, українська, поступово почали ліквідувати вольності османських козаків, а коли спробували їх потуречити, то зустріли жорсткий опір. Розчарований Садик-Паша йде на чергову авантюру – бере участь в організації військового перевороту проти султана Абдул-Азіза. Змова зазнала поразки, після чого послідувала ціла низка втрат і невдач: померла



Юліус Коссак, Адам Міцкевич
із Садик-пашою (Михайлом Чайковським)
у Туреччині, акварель.

кохана дружина Чайковського, він посварився з Наполеоном III через відмову того оголосити війну Росії, а ще колишні козацькі старшини почали плести проти нього інтриги.

І ось знову Чайковський залишається один проти всіх. У відчай він зв'язується із російським послом у Константинополі й просить у царя амністії та дозволу повернутися до Росії. 28 серпня 1872 року російський цар Олександр II офіційно оголосив прощення Чайковському й навіть призначив пенсійне забезпечення. Також було вжито заходів, аби захистити Михайла Чайковського від можливих нападів. Так 6 грудня 1872 р. російський посол у Константинополі повідомляє: «Повернення в Росію цього вихідця, який, як Вам відомо, користувався видатним становищем в Туреччині й великим впливом на своїх співвітчизників, викликало сильне незадоволення не лише серед поляків, але й серед турків, австрійців та англійців, через що може статися таке, що поляки, які знаходяться під впливом ворожих до нас інтриг, будуть раді скористуватися будь-яким випадком, щоб скомпрометувати Чайковського в очах наших властей. Можливо також, що вони спробують спричинити йому навіть в Росії труднощі й неприємності, подібні до тих, які він неодноразово зазнав тут з тих пір, як прийняте ним рішення стало відомим».

Цікаво, що й султан, наказавши арештувати Садик-Пашу, не скасував пенсію своєму генералу, хоча в Османській імперії за подібний злочин щонайменше стинали голови.

(Продовження на 27 с.)

Михайло ЧАЙКОВСЬКИЙ

МОГИЛА

(Продовження з № 354)

З тих пір на хуторі – туга й смуток; сварки матері й ридання дочок запанували на ньому, радощі відлетіли, мов голуби від згорілої хати, а зваби дівочі почали в'янути, наче квіти на осінньому морозі. Незабаром смерть полічила їх пальцем одну за одною, всі три сестри померли, і померли вони без сповіді, тож ворота кладовища були для них заперті. Їхні тіла поховала тут, неподалік, сама мати, насипавши на могилах маленькі горбки й шепочучи незрозумілі слова. Жодна квітка, жодна зелина не вирости на тих гробах, вони залишалися такими ж свіжими, ніби вчора були насипані й наче чекали на когось, і це тривало шість років. Щоночі бачили Сукуриху розпатлану зі скуйовдженням, мов черви у клубки, волоссям, з висохлим обличчям (так, що кості стирчали й, здавалось, що будь-якої хвилі продірявлять шкіру), бачили, як ходила вона довкола могил дочок і кидала якісь зерна на північ, захід і південь, по конвульсивному кривлянню вуст видно було, що промовляє якісь слова, закляття, але ніхто не наважувався наблизитися, аби дослухатися, що вона каже, придивитися, що робить.

На тому світі усе з часом міняється, одну нитку люди в'яжуть, іншу розривають. Союз трьох народів так само розірвався, наче був зв'язаний павутинням. Орди перекопські, сплюндровавши Московію, повели свої загони до Польщі. Сейм ухвалив посполитий похід, розбіглися вісті, шляхта на коней повскакувала. Отаман отримав листа від Сейму й короля, і козацтво охоче забило у дзвони. Усі рушили в поле – тривога й страждання їм шлях прокладали, а вбивства й пожежі за ними тягнулися.

Чи то випадково через сліпий трафунок, чи під владою сил нелюдських, на тім самім місці, де були поховані три сестри, орда татарська мала обозом стати, та ще не встигли вони з коней зійти, як з-під Солотвинського лісу гусарська корогва на них, мов на розпростертих крилах, налетіла. Сутичка була жорстокою, кров лилася рікою, а перевага то на один, то на інший бік схилялася, але раптом від Журбинців сотні козацькі примчали, і град списів хлинув у бусурманські очі. Приснула Татарва до Бердичева топиться у водах Гнилоп'яту, – а поле бою так густо трупами було вкрито, мов житніми снопами нива у часи рясних жнив. Але ніхто не радів перемогою, бо

всі три командири в бою полягли. Тільки Сукуриха вночі з'явилася, вбрана, мов на весілля, порожнім поглядом обвела побоїще, а коли в рисах козацького ватажка, що лежав бездиханно на могилі найменшої її дочки, впізнала одного з трьох гостей, дико засміялася й копнула ногою труп, ніби хотіла вбити його в землю. Потім, помітивши ще одного давнього знайомого, татарського мурзу, схопила його за кучеряве волосся, склеєне сукровицею, змішаною з порохом, і відволокла на могилу середущої доньки, та перед тим, як кинути на землю, довго трясла його головою, скроплюючи ґрунт краплями магометанської крові так, ніби хотіла нею удобрити поле. Потім перекидала тіла ляхів, і коли знайшла їхнього командира, що колись конем «пританцював» у підскаках до їхнього хутора, так спритно схопила його пазурами, наче яструб горобця, перенесла деформоване звисаюче тіло й кинула його на могилу старшої дочки, потім підскочила і сплеснула в долоні, як дитина, що тішиться сповненням бажанням. А далі чи то під землю провалилася, чи то в повітря злетіла, але більше про неї не було чути.

Один старий, сховавшись у царині, бачив усе, і коли переляк минув, розповів людям із ще не знищених сіл. Тоді зібралися всі, і чоловіки, і жінки, з лопатами й заступами, позносили всі тіла, не роблячи різниці між трьома народами, і висипали високу могилу, яку звуть *Могилою трьох сестер* або *Могилою Сукурихи*.

Літа минали за літами і не поверталися, люди за людьми вмирали, і ніхто з мертвих не встав, лише багата людська пам'ять блукала по минулому і, зібравши усний урожай, передавала його наступному поколінню – таким чином скарб спогадів буде збережений для майбутнього. Але для того, щоб вирізнити щирі правду в людських переказах, її часто добувають, як золото, з глибин землі, бо у потоці нових подій старі спогади забруднюються і спотворюються, але Бог підтримує зусилля людини, і що вона не хоче зберегти – те не загине. Ми знаємо, як землетрус відкриває багаті копальні, знаємо, як сліпий трафунок відкриває спогади людей, – так це трапилося зі мною. В нашій селі мешкала далека родина Сукурихи, але приховувала перед громадою своє походження. То був скрутний час, мор панував над людом у всій околиці, і Галичинець тремтів від

страху. Я в той час був гайовим. Якось опівночі, як сьогодні пам'ятаю, проїжджав я з небіжчиком Байдою біля Могили. На небі – бліде обличчя місяця, вітер вив, наші коні неспокійно пирхали, страх проймав аж до шпiku кісток. Я шепотів молитви, а Байда насміхався з мене, то був заклятий невіра. Раптом ми уздріли нелюдську постать на Могили, я хотів кинути навіть, а Байда чвалом направив коня до Могили, а мій кінь, без моєї на то волі, подався за ним. Коли відвага прийшла з примусу, я розгледів, що постать таки людська, то була молодиця з Галичинця з роду Сукурів, яку діти звали Сукурихою. У неї була лопата й чорний півень, вона збирала у мішок якесь дивне зерно, схоже на просо. Вона не злякалася, не розгубилася, сказала нам присісти й оповіла те, що ви власне щойно почули, лише наказала нам присягнути батьком і матір'ю, що не розкажемо нікому раніше ніж за пів віку від того дня про описані події і про те, що бачили її на Могили. Потім подалась до села, сіла верхи на лопату, як на коня, об'їхала довкола села, сіючи зерно на обидва боки й придавлюючи півня, аби той кричав; тільки

дві хати залишилися за межами кола. Дивна річ, чума гарцювала околицями, а в Галичинцю ніхто, крім мешканців отих двох хат, не помер. І карети, і вершники морової панни щодуху до села мчали, але долетівши до зачарованого кола, по-чортівськи реготали і повертали назад, звідки прибули.

Сьогодні, власне, якраз п'ятдесят літ минуло, закляття скінчилося, а я – господар свого язика, закінчив оповідь старий, і всі троє повернулися до села.

Невдовзі отець Павло Немоловський поховав останки старого Левка, а вершники покинули Галичинець, подавшись на військові розваги, і зараз по далеких краях десь мандрують. А Могила як стояла, так і стоїть, і люди на неї ходять і про неї розповідають. Минуть століття, а в Галичинцю старі й малі, жінки й чоловіки говоритимуть про *Могилу трьох сестер*, про чари Сукурихи, як про вчорашній випадок, бо людський поголос великий, наче світ, і безсмертний, як душа.

**З польської переклала
Ірина МОЙСЕЙ**

Життя як сюжет для роману

(Продовження з 25 с.)

Михайло Чайковський повертається в Україну і в 1873 році з великими почестями в'їжджає в село Халчинець, яке покинув майже шістдесят років тому. Він знову приймає християнство, на цей раз – православ'я. Одружується вп'яте, його дружиною стала 19-річна грецька княжна Габріеле Теосколло, яку привіз із-за моря. Юна дружина подарувала Чайковському доньку, хрещеним батьком якої став Олександр II.

Але зустріч з рідними краями розчарувала Михайла Чайковського, звиклого до бурхливого життя авантюриста. Через брак пригод у житті, він починає переживати їх у своїх спогадах. Вже по смерті побачили світ його цікаві мемуари «Нотатки і спогади», які були надруковані в журналу «Руська старина».

І тут знову послідувала низка нещасть: молода дружина Михайла Чайковського утікла з його ж управителем, маєток згорів, після чого він жив у простій селянській хаті, його вірний джура Петро, який згодом став йому названим сином, помер від запалення легенів. Чайковський залишився абсолютно самотнім. У нього було четверо дітей від першої дружини, але всі вони були далеко, лише з сином Адамом, який служив у царській армії міг зрідка бачитись. Другий син Владислав став турецьким

генералом (мусульманське ім'я Музафір-бей), був губернатором одного зі санджаків, старша дочка вийшла заміж за австрійського дипломата та жила у Відні, а молодша вийшла заміж за гірничого інженера й жила в Стамбулі.

У листі до одного із своїх давніх друзів Чайковський писав: «Дивна історія випадків – на цій землі між Остром і Десною, – Кирило Розумовський з пастуха індиків став гетьманом України, а Міхал Чайковський з командувача козаками перелицювався на пастуха індиків. Пасу індиків, поки не стану небіжчиком».

Проживши таке неординарне, повне пригод та авантур життя Михайло Чайковський просто не міг банально померти від старості. На 83-у році життя, самотній і всіма забутий він наостанок ще раз привернув до себе увагу всього світу, пустивши собі кулю в скроню. Все життя він шукав свого місця, і, судячи з трагічного кінця, так його і не знайшов.

Література:

1. Михаил Чайковский. *Записки Михаила Чайковского (Садък-Паша)* // Киевская старина, №1, 1891.
2. Александър Златанов. *Казак алаят на Садък Паша*. // Известия на Института за исторически изследвания, т. 32, 2015, 66 – 78
3. Michał Rolle. *Z życia sadyka-Paszy*. „Gazeta Lwowska». 179, s. 5, 8 sierpnia 1911.
4. *Документи про Михала Чайковського в Державному архіві Одеської області* / В. Полторак // Чорноморська минувшина: 36. наук. пр. – 2010. – Вип. 5. – С. 143-151. – укр.
5. Роман Кухаренко, Михайло Чайковський – найзагадковіший персонаж української історії. // <http://migraciya.com.ua/news/openforum/ua-michael-tchaikovsky---mysterious---ukrainian-character-history/>

Віргілій РІЦЬКО

ЧУМАЦЬКІ ПІСНІ

Пригадалось мені, як минулого літа один хитрий дядько запитав мене, що означає слово чумак. І я йому почав розповідати про чумаків.

Чумаками називали людей, що їздили волами у Крим, до берегів Чорного й Азовського морів та на Дон по сіль і рибу, які потім продавали в містах і селах середньої смуги України та на Поліссі. А на південь вони возили хліб, різний конопляний та лляний крам, хутра, шкури, мед, віск, сало тощо. На початку XIX ст. щорічно в Крим прибувало чотириста тисяч возів. Їздили також в Молдавію, Одесу, Акерман.

Чумаки ще з XV ст. торгували, переважно рибою та сіллю. Чумакували різні верстви населення, але найбільше це заняття було поширене серед козаків та селян. Розквіт чумацтва припадає на XVIII ст. – першу половину XIX ст. Такі походи були нелегкими й не обходилося без різних пригод: напади розбійників, татарів, недуги, стихійні лиха. Все це змушувало чумаків об'єднуватися в артілі (валки), щоб організувати самооборону.

У колективі формувалися моральні правила поведінки. Чумаки були дуже справедливі, жили по правді. Важке й разом з тим романтичне, сповнене різних пригод життя цих мандрівників відбилося в специфічному фольклорі.

Коли я почав говорити про чумацький фольклор, тоді дядько Ваня Геба зізнався, що знає і він чумацькі пісні від своєї матері, хоч про чумаків нічого не знав.

Чумацькі пісні дають багатющий пізнавальний матеріал щодо соціальної та психологічної характеристики самого чумацтва, особливостей його промислу. Деякими своїми мотивами вони перегукуються з козацькими – тою мірою, в якій виявляється схожість мандрівного життя козака і чумака (відірваність від домівки, труднощі й тривоги походу чи далекої дороги тощо), окремі образи, порівняння, метафори повторюються в козацьких, чумацьких, а то й солдатських піснях. До того ж чумаки мали постійні зв'язки із запорозькими козаками. Відомо, що запорожці супроводжували чумацькі вози, захищаючи їх від нападів татарів, залишали чумаків у своїх поселеннях на зимівлю.

У чумацьких піснях багато самобутнього і в ідейно-тематичному змісті, і в поетичній образності. Вони завжди несуть виразний відбиток тих обставин, за яких виникли, розкриваючи специфіку чумацького побуту навіть у деталях.

Розважливо-спокійно ллється піснею розповідь про збори в дорогу. Чумаки «покупили собі вози нові.

Поробили ярма кленові, поробили занози дубові...». І ось вони в дорозі:

Вози риплять, ярма брежчать,
Сірі воли ремегають,
За ними йдуть молоді чумаки,
Батіжком махають.

Чумацькі пісні пов'язані з життям та побутом мандрівників. Вони поділяються на сумні розповіді про далеку дорогу, тугу за рідними, іноді про хворобу та смерть в дорозі, але й навпаки, є веселі, жартівливі пісні про пригоди чумаків на базарі, про щасливе повернення додому. Зіткнення родинних почуттів зі становим обов'язком – це ще одна з частих драматичних колізій чумацької лірики, перейнятої тугою за доброю долею.

А ось і пісні, записані від дядька Вані Геби зі Старої Кілії:

ЧУМАК, ТИ ЧУМАЧЕ

– Чумак, ти чумаче,
Чого ж ти не женився?
Чи п'яний напився,
Чи з дороги збився?

– П'яний не напився,
З дороги не збився,
Мати моя вмерла,
А я не жинився.

Піду понад море
Шукать собі долю,
Не найшов я долю
Найшов риболовців.

Ой ви, риболовці,
Хлопці молодії,
Закидайте сітки
В бистрії ріки.

Ви спіймайте долю
Парню молодому,
Не спіймали долю,
А спіймали рибу.

Риба шука грає,
Собі долю має,

А я молоденький
Долі не маю.

У чумацьких піснях поширений образ хитрої шинкарки, яка «по сто рублів боргувала, а тисячу приписала, – сірі воли дармо взяла», і в ній засуджується пияцтво, яке призводить до гіркого фіналу.

За буйною веселістю розгульних пісень приховується горе – чумаки йдуть в корчму «з журби ледве живий». Втративши все, він не впадає у відчай, сподівається на краще: «поїду в городочок, пороблю ще годочок, куплю воли, куплю вози, куплю ярма і занози – знову стану чумаком».

ЧУМАК

А на камню, у шиночку
Пив чумаки усю ночку.
Пропив воли, пропив вози,
Пропив ярма і занози –
Все чумацьке добро.

А уранці повставали,
Всі кармани повивертали,
Всі кармани повивертали,
А в карманах дулю мали –
Нема чим і похмелиться.

Скинув чумаки козушину,
«Дай, шинкарко, четвєртину».
Шинкарка гнється і не гнється,
Відвернється і сміється
Із чумака-дурака.

Як пішов би я додому,
А боєсь розговору.
Будуть бити, будуть учить,
І заставляють мене косить –
А я чумаки не здоровий.

Як поїду в городочок,
Пороблю ще годочок,
Куплю воли, куплю вози,
Куплю ярма і занози –
Знову стану чумаком.

Серед чумацьких пісень є й такі, що своєю епічністю наближаються до українських народних дум. У них постає образ чумака як людини мужньої, витривалої, спокійної, вірної товариству, життєлюбної.

Ось ще один приклад чумацької пісні, автором тексту й музики якої вважають Івана Мазепу (1644-



Юзеф Брандт, Чумаки

1709), а народ підхопив її, створюючи нові й нові варіанти, один з яких мені вдалося записати у 1975 р. в с. Хамчарка від Домніки Каченко (45 років).

ОЙ ГОРЕ ТІЙ ЧАЙЦІ

Ой, горе тій чайці, часєцці-небозі,
Що вивела часєняток в степу при дорозі. } 2

Ой, там чумаки йшли, воли попасали,
Стару чайку зігнали, часєнят забрали. } 2

А часєчка в'єтьсь, об дорогу б'єтьсь,
К сирій землі припадає, чумаків благає. } 2

«Ой ви, чумаченьки, ой ви, молоденькі.
Верніть моїх часєняток, – ще ж вони маленькі. } 2

Ой ви, чумаченьки, ви добрії люди,
Верніть мої часєнята, то добро вам буде. } 2

Буду воли пасти, буду завертати,
Лиш віддайте часєнята, бо я їхня мати.» } 2

«Ой полети, чайко, у чистєє поле,
Бо вже твої часєнята не вернем ніколи. } 2

Ой полети, чайко, на зелену пашу,
Бо вже твоїх часєняток повкидали в кашу.» } 2

«Бодай вам, чумаки, воли поболіли,
Як ви мої часєнята в каші поварили. } 2

Бодай ви, чумаки, та й щастя не мали,
Як ви моїх дрібних діток із гнізда забрали.» } 2

Ой, горе тій чайці, ой, горе небозі,
Що вивела часєняток при битій дорозі. } 2

Ігор ГУРГУЛА

Я, МИТУСА, СПІВЕЦЬ ГАЛИЦЬКИЙ

(Продовження з № 324)

Удома також усе без помітних змін. Мати вічно по-рається на своєму городі. Троє братів моїх – Клим, Петро та Михайло помітно витягнулися у зрості. Усі вони старші за мене віком, проте відчувається, що цей рік вніс свої корективи. Як-не-як мають вони справу зі спудеєм князівської школи! А що брати? Клим хоче стати купцем. Ходити у Європу за товаром та спродувати його тут, у Галичі чи, приміром, у Звенигороді. Зі Звенигорода брати сіль і доставляти її у міста заходу. Петро мріє стати охоронцем галицьких мурів. «Нічого не робиш, а князь платить сріблом!» – нахваляється брат. Михайло має намір залишитися біля батьків, аби загаздувати на родинному полі. Хтось та мусить залишитися на господарці. І Михайло має повну рацію.

Ще одна новина! У Івана народилось дитя.

– Син?

Пауза...

– Ні, доня..

– Що ж, теж незле. Таке ж Боже створіння, що і чоловік. А хлопця Іван ще змайструє! Ги-ги-ги-ги... Неодмінно зробить! І не одного. Молодий ще!

Було дивно, що брати нічого не розпитують про те як жилося-малося мені цілий рік? Складалось враження, що їм то цілковито байдуже. Або вони про все і без того знають. Краще, коли б друге. Та чує моє серце, що перше.

Сумно, нудно стало мені у рідному домі. Усе частіше відлучався я від обійстя. Блукав околицями, подовгу просиджував на березі Дністра. Брав зі собою писало та клапоть паперу. І лягали рядки:

Слала зоря до місяця:

– Ой, місяць, товаришу!

Не заходь ти ранній мене,

Зайдемо обоє разом,

Освітимо небо й землю.

Зрадується звір у полі.

Зрадується гость в дорозі....

Ледве відбув я ті вакації. Добре, що наступного літа нас розподіляли по плебаніях півчими у церковних хорах. Наука повністю заволоділа мною. Я навчався багато й охоче. Я уже знав, хто такий Боян. Насправді, він був не набагато старшим за мене віком. А яка вже слава! Це ж про нього у «Слові про Ігорів похід»:

«Бояну більше поталанило

Боян бо наш віщий

Як хотів комусь пісню творити,

Розтікався мислю по дереву –

Сірим вовком по землі,

Сизим орлом попід хмарами».

Такі рядки свідчили лишень про те, що людина вже увійшла у вічність. Якщо ти вписаний у літописі, то вважай, що твоє ім'я житиме доти, допоки існуватиме саме людство.

Особливо вразила мене історія життя провансального трубадура Бертрана де Борна. Ось з кого приклад варто брати! У сімдесятип'ятилітньому віці Бертран вирішив за краще вмерти від руки ворога в бою, аніж тихо відійти у власному ліжку. Я також мріяв померти, як цей трубадур з Провансу. І де було передбачити мені, що ледь не помру від ножа слуги Данила. А закінчу свої дні у «порубі» на княжому дворі у Галичі.

Але то буде згодом. Ми ж, група спудеїв, кінцево визначилися, що будемо співаками у палацах князів, будемо втішати гостей на гусях, органах, арфах та лютнях.

Мені у той час добре писалося, і я поступово, але впевнено ставав кращим автором-піітом у Галичі. І не тільки. Слава про мене, про мої пісні поширювалась усією руською землею.

Пливе утонька без утеряти

На мори ночувати.

А проти єї сизий селезень

З чорними косицями.

– Ой, постой, утко!

Да не пливи хутко!

Щось тобі за вість скажу!

Був я на ставку.

Чув я славоньку

І про тебе, сіру утоньку.

Да плетуть сітки

Да на твої дітки

І на тебе, сіра утонько.

– Да нехай же плетуть

І приплетують;

Я ж того не боюся:

Я на дно пірну,

Я сітки порву

І діточок повипускаю.

Ідуть дружечки

У два рядочки.
 А Маруся посереду,
 Проти єї молодий Андрієнко
 З своїми боярами:
 – Ой, постой, постой, Марусечко,
 Щось тобі за вість скажу:
 Був я на місті,
 Чув же я вісті
 І про тебе, молода Марусечко.
 Да купують чепці
 Й кібалочки
 Да на твою головоньку.
 Да нехай торгують,
 Я ж того не боюся,
 Я у неділеньку, да увечері
 Да у теє приберуся.

Істинно сказано, що є час розкидати каміння, і є час його збирати. Поступово, не відразу, не за один день, а чи ніч, я став знаменитим на усю околицю. Дехто мене вважає півчим у церковному хорі. Є такі, що далі «скомороха» не бачать моєї парсуни. І такі знайдуться, хто думає собі, що я ото бемкаю на струнах – та й годі. А воно й справді так – я і півчий, і скоморох, і станцювати можу, коли треба, і заграти та заспівати. Але найперше – я піїт при княжому дворі. Себто, я не лишень виконавець, але й творець. Я пишу вірші, балади, оди на возвеличення князя. Пишу про минуле й теперішнє нашої Русі, закликаю до єдності та спокою у краю, повчаю, як повинно нам жити-матися, аби земля руська процвітала й купалася у єдності щастя та порозуміння. От хто я такий насправді!

І склалось так, що нас було тоді у Галичі три мужа. Нас ще називали Галицькою Трійцею. Маю на увазі насамперед премудрого книжника Тимофія. О, то чоловік, наблизений до княжого двору, знається на політичних подіях, уміє слово сказати та виступити так, аби люд його послушав. Друга постать – скульптор-умілець Авдій. Жоден храм у Галичі не розпочинався без його участі. Рука Авдія лежить на проекті будівництва Холма. Його горорізьба не має собі рівних. І ось – я, Митуса, у дитинстві званий Дмитром Монастирським. Не з княжого, не з боярського роду, не з духовенства і навіть не з купців. Син простого управителя зі Святопокровського монастиря. Але монастиря! Може колись тінь святого хресного знамення у сонячному відбитку лягла мені на голову. Може, я мічений Всевишнім. Бо завше чув, що я трохи не такий.



«Словутний співець» Митуса
 Джерело: <https://galych.com.ua/>

Проте годі гордошів та плекання себе у самовпевненості. Я так і не одружився, не привів у дім ладоньку. Усе якось ніколи. А до того – був я зело охоч до жіночої статі. І бажано, аби завше різна. Останніми роками вподобав я племінницю нашого єпископа Артемія. Звати небогу Матроною. О, зі мною щось таки трапилось. Я певно закохався по-справжньому. Вперше і востаннє! І був це мій фатальний вибір, бо події розгортались так, що мусив визначатися, чий бік маю зайняти? Артемія, а чи князя Данила Галицького? Боже мій, пощо воно мені? Та політика, ті чвари! Як від них останніми роками втомився Галич! Бояри немов подуріли! За найменшої нагоди ворохоблять посполитих. А ті, витріщивши очі, не знають, що мають робити і на чю сторону ставати. Завершується усе тим, що наспіває на події княжа дружина, люта й немилосердна. І летять тоді голови русинів, і земля кропиться на червоно, і червоніє вода у ріках, а краєм усе шириться сирітський плач.

Я нігди і ніколи нічого не мав супроти сина славного князя Романа Мстиславича – Данила. Свого часу цей чоловік об'єднав Волинь і взявся за об'єднання Галичини. Нам би від того тільки радіти, бо лишень в єдності сила. Хто того не знає?! Та іншої думки дотримувались галицькі бояри. О, більш по-дурному зятятого поріддя я не здивав у своєму житті. Їм було не до шмиги, що Данило розглядає Галичину як свою спадкову власність. А ще дужче, що Данилом не покеруєш, як іншими посадниками. То дуже сильна і харизматична постать. Він перебував весь у крайнощах. І з ним «потихеньку-полегеньку» не проходило. Або ти з ним, або проти! І тоді робились відповідні висновки.

Данило Романович – перший князь, який покликав собі на допомогу народне ополчення. Княжа дружина, оте регулярне військо, кількістю ніколи не перевершувала тисячу чоловік. Тому й старалися князі наймати проти своїх ворогів союзників з інших князівств. Але то були ненадійні війська. Вони могли запросто у найкритичніші моменти бою вдатися до панічної втечі. За допомогою відданих йому мужів градських Данило формує ополченські загони, які згодом після належного навчання перетворюються на регулярне військо.

(Далі буде)

Корнелій ІРОД

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Уривок з роману)

(Продовження з № 324)

12.

Після аварії Микола Іванишин протратив цілий день, щоб впоратися з проблемами пошкодженого мікроавтобуса (детальні пояснення в міліції та прокуратурі, навіть допит, оскільки йшлося про громадян іншої держави). Нарешті йому вдалося відбуксирувати машину до ремонтної ОАТП¹. Далі завітав у лікарню поцікавитись про стан здоров'я поляків. Іванишин довідався, що в батька та дочки – нічого серйозного, лише кілька синців. Зате у пані проблема психічного порядку, бо через сильний переляк вона постійно охкає, стогне і час від часу гостро пищить, і чоловікові ледве-ледве вдається прицицькувати її. Микола Іванишин був задоволений станом здоров'я поляків, бо інакше наслідки аварії були б для нього набагато складнішими. Та хай їм! Бо то через них сталася аварія, власне, через нього, через водія – він повинен був зупинитись, бо виїхав на головну із бічної вулиці. Так написали й міліціонери в протоколі.

Але за весь цей час, незважаючи на клопіт і майже цілоденну біганину, Миколу Іванишина постійно мучило неприємне запитання: що подумає про нього Шербан Марін? Як реагуватиме людина, котра стала йому в пригоді у найскрутніший момент його життя, під протекцією якої він знаходиться і яка вклала в нього стільки довір'я, що доручила новий мікроавтобус на обкатку – Микола Іванишин був свідомий того, що без Шербанової підтримки не йому мали влаштувати таку чудову подорож, а інший шофер мав би провести обкатку, – що скаже ця порядна людина, коли довідається про аварію? То правда, що аварія сталася не з його вини, а через отого підстаркуватого дурня, котрий виїхав з бічної вулиці (так написано і в протоколі), але все ж таки аварія є аварія, і в ній був пошкоджений новий мікроавтобус, за кермом якого знаходився Микола Іванишин, тобто людина, котру підтримує секретар партійного комітету БТП. Само собою, що така вістка не може порадувати Шербана. Іванишин певний, що буде неприємний момент, коли він стане детально розказувати Шербанові про обставини, в яких

сталася аварія, і буде оправдовуватися, маючи переконливий аргумент – саме протокол, в якому написано чорним по білому, що аварію спричинив водій польської машини. І в такому разі, що може дорікати йому Шербан Марін? Але тут не йдеться про докір, а про прикрість, про розчарування, яке спричинить Шербанові та людина, котрій він допоміг у всьому:

оскільки Шербан Марін переконався, що Миколу Іванишина несправедливо покарали по партійній лінії в Сучаві, то допоміг колишньому колезі найнятися в БТП, допоміг йому також здобути кваліфікацію водія і екскаватора, допоміг знайти квартиру, словом, узяв його під своє крило, під свою опіку, а він ось що коїть! Мабуть, дядько Шербан буде дорікати, що не треба було виїжджати зі Сучави вдосвіта. То чому? Йому добре спалося тієї ночі, а крім того він хотів їхати, коли холодніше. А щодо автоаварій – вони трапляються не лише на світанку, можна навіть стверджувати, що в тій годині навпаки їх менше, ніж протягом решти доби. Але як не повертав він цю справу на всі боки, Микола Іванишин почувався дуже прикро.

Він вирішив залишитись у Сучаві до наступного дня, щоб заспокоїтись й прийти трохи до тями, прояснити думки і, розуміється, відкласти хоч на недовгий час неприємну зустріч із Шербаном Маріном.

Микола Іванишин купив квиток на вечірній швидкий поїзд Сучава-Бухарест. Бодай не зустрів нікого із Златни, поки ще був у Сучаві, і це його тішило, бо не мав жодної охоти розводити теревені про неприємні речі!

Хоч їхав м'яким першим класом, для Миколи Іванишина подорож виявилася справжньою мукою – як тільки засинав на кілька хвилин, снилися йому всякі дурниці, і він прокидався облитий потом. Приснилася йому й мама: вона, бідна, плакала й благала сина вернутися додому; снів він також, що бився з кимось, а після бійки він змушений був перейти дряхлий дерев'яний міст, який гойдався при кожному його кроці, і він от-от мав упасти у глибоку прірву.

Іванишин доїхав до Бухареста втомлений та знесилений, але перед тим, ніж іти додому, зайшов у магазин «Сора», що на Каля Гривіцей перед Північним вокзалом; він подумав, що не годиться вертатися додому голіруч, і вирішив купити щось хлопцям і Данієлі. Може, треба було купити їм щось із Сучави, щось буковинське, але там йому було не до цього.

Із «Сори» купив Данієлі шовкову блузку, а хлопцям – м'яч і по парі спортивних черевиків, бо шибеники, хоч ще малі, нищать взуття, наче гризуть його миші.

¹ ОАТП – Обласне автотранспортне підприємство (К. Ір.).

Дома Микола Іванишин поспробував відпочити годину-дві, а Данієла зраділа, що він вернувся раніше, ніж обіцяв. Поки що він не говорив їй про аварію, сказав лиш про смерть своєї мами, котра померла ще минулої зими, але він довідався тільки тепер.

– Мені дуже шкода! А ми навіть не успіли познайомитись... Хай з Богом спочиває! Але як можна так, Колю?! – обурилася Данієла. – Яка в тих людей душа, щоб замовчувати смерть твоєї мами? Ух, рідня!.. Тішитися, що одержуєш якісь там гроші...

Наступного дня Шербан Марін зустрів дружньо Миколу Іванишина:

– О, ти повернувся? Вітаю! TV – хороші машини, правда?

– Так, дуже хороші...

– А ти якийсь не в гуморі? Чи мені тільки здається?..

– Правда, дядьку Шербане, невеселий я... У мене дві погані вістки, таки дуже погані.

– Дуже, кажеш? А що таке?

– Так, дуже погані. Почну з тієї, про котру менше розказувати. Померла моя мама.

– Ну, це дійсно болюча вістка. Я співчуваю тобі, Миколо. Хай земля буде пухом твоєї мамі!

– Спасибі, дядьку Шербане. А мама померла ще цієї зими, але я довідався тільки тепер...

– То як, Миколо? Не мав хто повідомити, чи що?

– Та якісь мої родичі, власне, двоюрідна сестра та її чоловік, котрі помагали мамі у важких роботах – привозили дрова, пиляли й кололи їх, копали город, купували їй дещо з міста, – і яким я посилав щомісяця по 500 леїв, не повідомили про смерть мами, щоб я продовжував посилати їм гроші.

– Ти диви, які люди бувають! Іти на таке?..

– Ну, правда й те, що в них теж велика гризота – дівчинка дуже хвора, – але треба було сказати, я мав би...

– А дійсно, Миколо, це дуже сумна вістка. Але, що робити? Всі переживаємо таке, бо так ведеться на світі, що батьки вмирають перед своїми дітьми, хоч іноді буває навпаки, і тоді ще гірше. А тепер ти мусиш оволодіти собою й подолати цей гіркий момент, – пробував Шербан Марін підбадьорити його.

– І друга вістка не краща... – сказав згодом Микола Іванишин.

– А що таке? Ще якесь нещастя?

– Так... У мене була аварія.

– Ти що? Не може бути! То як?! Де сталося?

– У Сучаві. Я їхав по головній, а якийсь дурень не пропустив мене, і я в'їхав у нього, – сказав Іванишин похмуро і почав сердитись. – Ось протокол: так написали в міліції, встановили, що не я винен, а поляк!

І Микола Іванишин став розказувати детально, як сталася аварія, у якій, на щастя, жертв нема,

розповів що він відвідав у лікарні водія, тобто поляка, його дружину й дочку, що у них зі здоров'ям все гаразд, лиш пані гей перелякана. Але погано те, що мікроавтобус серйозно «пом'ятий», та йому вдалося залишити машину в сучавському ремонтному ательє ОАТП, а там механіки, бляхарі та фарбарі обіцяли зробити хорошу роботу, казали що мікроавтобус виглядатиме так, наче щойно вийшов із автозаводу.

– Мда... – промимрив Шербан Марін, явно незадоволений. – Що ж, трапляється...

– Мені дуже шкода, дядьку Шербане, що завдаю вам неприємностей.

Шербан Марін мовчав якийсь час, здавалося, що задумався зосереджено над чимось. Припалив цигарку й нарешті підняв погляд на Іванишина:

– Ну, що ж, буває... А тепер, що маєш гадку робити? Гадаю, поки що на якийсь час не треба тобі повертатися працювати на автобусі 31-го маршруту, ти якої думки? Після всього нещастя тобі потрібно заспокоїтись, бо за кермом автобуса, сам знаєш, неабияка відповідальність.

– Я теж так планував...

– Ну ось, якийсь місяць-два ти можеш працювати в ремонтному. Зайди до «Кадрів» і скажи товаришеві Дякону, що я його прошу, аби перевів тебе тимчасово в ремонтне ательє, розуміється, без зменшення зарплати. Я певний, Миколо, що все буде гаразд, – сказав Шербан і поплескав його по-дружньому по плечі.



Праця в ремонтному ательє не подобалася Миколі Іванишину, бо не підходила його непосидючій, активній натурі, а крім того інженер Бадіч, завідуючий цехом, якого він раніше не знав, не симпатизував йому й постійно прискіпувався, хоч Іванишин працював ретельно. Тільки коли був у нічній зміні, Микола Іванишин працював спокійно, бо не було інженера Бадіча. Іноді Іванишин навіть думав просити, аби його перевели в інший цех, приміром, у трамвайний. Але що, як довідається Шербан Марін? Він не хотів сердити «дядька» і не бажав, щоб той уважав його несерйозним, людиною, на яку не можна покладатися – тобто, коли дати їй якусь роботу, а вона то не доводить її до кінця, то щось їй не подобається, то чимось незадоволена... Ні. Краще ще потерпить у цеху інженера Бадіча, бо ади: один місяць уже минув, мине й другий, і він повернеться за кермо автобуса 31-го маршруту.

Десь за тиждень до того, як мало сповнитись два місяці його роботи в ремонтному ательє, Миколу Іванишина викликали до технічного директора.

(Продовження на 34 с.)

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Продовження з 33 с.)

Він не знав директора й не міг собі уявити причину виклику. Невже наскаржився на нього інженер Бадіч? Іванишин знав, що у завідуючого цехом не було на це ніяких причини, але, враховуючи його відношення, хтозна що міг вигадати... Зараз побачимо.

Оскільки його викликали до технічного директора під час робочої зміни, Микола Іванишин з'явився у приймальню в поплямленій маслом та вазеліном спецівці, лише руки помив спершу бензином, а потім милом, і поспішив до кабінету директора, бо сказали йти негайно. Але дарма поспішав: секретарка сказала почекати, бо у директора уже хтось є. Він присів на стілець, вказаний секретаркою. Через десять хвилин від директора вийшов інженер Бадіч, що лише підсилило підозри Іванишина: «Ясно! – подумав він. – Приходив до директора «хвалити» мене, бо скаржитись нема за що. Дурень! Через тиждень я все одно покину його цех». Інженер вклонився секретарці й пройшов попри Іванишина, ніби й не помітив його. Іванишин устав зі стільця і вже збирався заходити до директора, але секретарка зупинила його:

– Підждіть ще трохи – у товариша директора телефонна розмова.

Микола Іванишин не втерпів:

– Уже знаю, чому покликав мене товариш директор: певне, товариш інженер замовив «добре» слово... – сказав він іронічно.

– Ні. Вас покликали у зв'язку з аварією.

– Так?... – здивувався він.

Через хвилину двері відчинились і з кабінету вийшов п'ятдесятилітній мужчина, високий, худорлявий, лисий, зате, здавалося, симпатичний, із світлим поглядом порядної людини.

– Ви, певне, будете товариш Іванишин, так? – поцікавився він привітно. – Заходьте.

Директор запросив Миколу сісти в кріло, що перед його робочим столом, а сам засунув руки в кишені, пройшовся два-три кроки вліво, потім два-три кроки вправо і нарешті зупинився перед відвідувачем:

– Розкажіть, будь ласка, як сталася ота ваша біда, бо товариш Шербан, котрий говорив дуже похвально про вас, не знає подробиць аварії.

– Я виконував обкатку нашого нового мікроавтобуса TV і, коли якраз виїжджав із Сучави, а їхав я головною вулицею, із бічної вулиці виїхало авто,

якого мені не вдалося оминати, от і заїхав у нього... У машині знаходилася сім'я туристів з Польщі – чоловік, дружина і їхня дочка, віком якихось двадцять з чимось років. Хоч їхня машина перевернулася, вони не були поранені. Аварія сталася через водія польської машини, який згідно з правилами дорожнього руху повинен був пропустити мене. Так написано і в протоколі міліції. Наш мікроавтобус на ремонті в сучавському ОАТП. Там обіцяли, що...

– Гаразд, я зрозумів, – сказав директор. – Але ситуація була такою, якою ви представили, тільки до вчора, а тепер вона – якраз навпаки.

– То як? Не розумію, – здивувався Микола Іванишин.

– Зараз поясню. Той турист – професор юридичного факультету Варшавського університету. Він подав до суду сучавську міліцію, бо, мовляв, там помилково описали аварію в протоколі, у тому розумінні, що на перехресті, де сталася аварія, немає жодного дорожнього знака – ні «Стоп», ні іншого, – тож він вважає, що головна вулиця та, котрою він їхав, а не та, котрою їхали ви, крім того, він наближався до вас справа, таким чином ви повинні були пропустити його, а не він вас.

– Це вже занадто! – розсердився Микола Іванишин. – Адже я їхав центральною вулицею, а не він, і в такому разі він повинен був...

– Підждіть. Так виглядає ситуація на перший погляд. Вулиця, якою рухались ви, – так звучить рішення суду, – тільки здається головною, через те, що вона новіша й ширша, а тому й рух по ній інтенсивний, зате вулиця Воевідська, по якій рухався поляк, була ще здавна центральною вулицею Сучави, яку люди й посьогодні називають ще й Великою. Це, певне, й вам відомо як буковинцю. А тому в рішенні суду сказано, що ви повинні були пропустити поляка, а не він вас. Крім того, він наближався справа від вас. Отже аварія сталася через вас, бо ви порушили правила дорожнього руху.

Такий поворот речей геть приголомшив Миколу Іванишина – йому не хотілося вірити, що раптом біле стало чорним, а чорне білим. Він збирався щось казати, оправдовуватися, протестувати проти таких адвокатських хитрощів, які перевернули навиворіт справжню дійсність, але через обурення мовчав, щоб не вибухнути перед людиною, яка нічим не була причетною до такого несподіваного повороту і яка продовжувала говорити йому спокійно і якимось ввічливо, співчуваючи:

– Я сьогодні говорив і товаришеві Шербанові про цю неприємну ситуацію; прибуде й він зараз, щоб порадитися нам втрюх, бо ви як винуватий в аварії – так вирішив суд, – мусите покрити всі кошти, а то, мабуть, великі гроші. Скажуть нам точніше бух-

галтери. Хвилинку, – і директор натиснув на кнопку; у дверях з'явилася секретарка. – Розіко, будь добра, попроси, щоб принесли з бухгалтерії кошторис сучавської аварії, – а далі повернувся до Іванишина: – Незабаром скажуть нам точну суму, але, як я зрозумів, вона зовсім немала і, на жаль, ті гроші візьмуть з вас.

– Не може бути, товаришу директор! Я невинний! – заявив Микола Іванишин твердо, але не піднімаючи голосу, хоч він просто кипів. – Я подам їх до суду! Спершу поцікавлюся в суді, що сталося, чому всю провину скинули на мене? Тому, що поляк юрист?

– Так, варта було б подати до суду, але, на жаль, уже пізно. Наш юридичний консультант уже цікавився й довідався, що оскарження судового рішення треба було зробити не пізніше, ніж через п'ятнадцять днів від вироку, а сучавська міліція не мала інтересу оскаржувати, оскільки не їм виплачувати шкоду.

– Аякже! Вигідно дістати двадцять п'ять різок по чужій сраці! – сказав Микола Іванишин і тут же додав: – Пробачте, але це народний вислів, народна мудрість...

– То дійсно так, – засміявся директор.

Відчинились двері – увійшов Шербан Марін:

– Здрастуйте! – привітався він похмуро.

– А, товариш Марін! Заходьте, – підійшов директор назустріч партійному секретареві, потиснув йому руку і вказав на друге крісло перед його робочим столом. – Сідайте, будь ласка.

Шербан Марін подав руку Миколі Іванишину, а далі сів.

– Я представив товаришеві рішення суду, – директор вказав на Іванишина. – На жаль...

Увійшла секретарка:

– Пробачте. Ось рахунок від бухгалтерії, – сказала й поклала на директорове бюро якісь папери. – Просять також, щоб товариш Іванишин повернув до них для встановлення суми, яку стягатимуть щомісяця з його зарплати.

– Добре-добре. Подзвони й скажи Антонові, що товариш Іванишин прийде до них через два-три дні.

Після виходу секретарки директор почав листати принесені нею папери.

– Ану, що тут? О-го-го! 69 тисяч! Та якщо щомісяця зніматимуть з його зарплати, скажім, тисячу леїв, хоч таку суму не дозволено стягати, я так умовно сказав, щоб легше нам було числити, в такому випадку товариш Іванишин змушений буде сплачувати щонайменше 69 місяців, тобто більше п'яти років! І тоді йому мало що залишиться із зарплати, ні? А в товариша жінка, двоє дітей – чим утримувати їх? Погане діло... А ви, товаришу Марін, якої думки, чим можемо допогти вашому колезі?

– Ще не знаю, товаришу Петруц, але треба знайти якийсь вихід. Я щойно був у нашого юриста, і він сказав те, що й вам: з юридичної точки зору вже пізно оскаржувати рішення суду, і Микола Іванишин змушений покрити заподіяну шкоду. А сучавська міліція, котра мала право оскаржувати, нібито не робила це, щоб не спричинити дипломатичний скандал... Аж смішно! Ті міліціонери просто якісь дурні!

– Дійсно, який же дипломатичний скандал? Вони не оскаржували рішення суду, бо не їм доведеться платити. От і все. А знайти у нас для товариша Іванишина краще оплачувану посаду, щоб легше було йому сплачувати оту величезну суму, не можна, маючи на увазі його підготовку, – технічний директор помовчав трохи, а далі примружив очі й додав: – А був би вихід, – сказавши, він подивився на Миколу Іванишина, – розуміється, якщо й ви будете згідний. Я міг би поговорити, щоб вас найняли в Констанці, а саме в Обласному управлінні меліорації земель, де генеральним директором мій брат Діну Петруц. У них зарплати набагато кращі. А у вас, крім водія, ще й кваліфікація екскаваторника, так?

– Так.

– Ну, ось. У них зароблятимете краще й зможете швидше збутися тих 69 тисяч боргу. Ви якої думки? Чи згідний ви їти працювати в Констанцу?

Пропозиція технічного директора здивувала і трохи ніби й зрадувала Миколу Іванишина, але він не знав, що відповісти, і глянув на Шербана, чекаючи його поради. Може «дядько» підкаже – прийняти чи ні таку пропозицію? І той таки заговорив:

– Я гадаю, товаришу директор, – сказав Шербан Марін, – що Миколі Іванишину треба дати два-три дні – хай подумає над вашою пропозицією, зважить спокійно, доки вирішить, що йому робити, ні? А то таки дуже серйозна справа, бо він не равлик, у якого хата на власній спині й він може переїжджати, куди забagne. Ви якої думки, товаришу директор? А ми вдячні вам за обіцяну допомогу. Щодо Миколи Іванишина, скажу вам чесно: він чудова людина, працьовитий, серйозний, але часто йому не щастить, і біди тримаються його, як реп'яхи вівці...

– Я згідний з пропозицією товариша Шербана, – сказав директор Миколі Іванишину, – і радий почути таку характеристику, яку дав вам секретар нашої партійної організації. Також правда й те, що ви стоїте перед важливим рішенням. Обміркуйте уважно, а тоді зайдіть і скажіть, що вирішили: згодні їхати в Констанцу чи ні. А якщо вирішите їхати, я певний, що там обійдуть вас всякі негаразди та невдачі.

(Далі буде)

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ЛІСОРУБИ

(Коротка народна драма в трьох діях)

Дорогому другові – композитору Іванові Ліберу

(Продовження з № 324)

Дія II

Дійові особи:

Хор
Оповідач
Іванко
Стара Ксеня (кухарка)
Перший лісоруб
Другий лісоруб
Третій лісоруб
Іляна
Маріоара
Волошин Іон
Волошин Павел
Волошин Георге
Лісник

Буковий ліс в банатському краю. Посеред лісу невеликий луг, через який протікає гірська річка. На правому березі річки стоять кілька лісорубських колиб, перед колибами горить вогонь, біля якого сидять лісоруби та співають.

Пісня I

Лісорубська сумна співанка¹**Стара Ксеня:**

Згинула зима, хліба нема,
гія й весновати...
ідуть люди, ой, у бутин²
дерево рубати.

Хор:

Ідуть люди, ой, у бутин
дерево рубати,
виправляє мати сина,
що має діяти?

Хор:

Рубай, сину, деревину,
та й рубай поволі,
сухе гілля над головами –
тото твоя доля.

Перший лісоруб:

Виправляє мати сина,
що має діяти?
Ідуть люди, ой, у бутин
дерево рубати...
Питається няньо сина:
«Що будім чинити?»
«Ой, пуйдемо лиш у бутин
грошей заробити.

Третій лісоруб:

Із турника⁴ на середу
добре са робило,
а в середу попуд вечур
легініка вбило.

Як увидів старий няньо
та зачав крічати:
«Ой, убило ми синочка,
ходіт рятувати!»

Хор:

Як увидів старий няньо
та зачав крічати:
«Ой, убило ми синочка,
ходіт рятувати!»

Хор:

У бутині по дорогах
ягерики³ ходять,
вони таких легіників
до роботи гонять.

Стара Ксеня:

А люди са позбігали,
бо їх було много,
та ізнесли на долину
хлопця молодго.

Другий лісоруб:

«Іди у бутин, рідний сину,
бери з дому мало,
там са люди не здивують,
що хліба нестало...

Та й ізнесли на долину,
мошини⁵ не видко,
дали знати у Вишави⁶
за дохтором швидко.

Хор:

Рубай, сину, деревину,
та й рубай поволі,
сухе гілля над головами –
тото твоя доля.

А люди са позбігали,
бо їх було много,

¹ Співанки з Верхньої Рівни, запам'ятані автором.² Бутин - Лісова ділянка, призначена на зруб.³ Ягер - лісник.⁴ Турник - вівторок.⁵ Мошина - поїзд.⁶ Вишави - містечко на Мараморощині.

та ізнесли на долину
хлопця молодого.

Перший лісоруб:

Ізійшлися дохторики,
стали говорити:
«Уже твій син,
рідний няню,
не ме завтра жити».

Ізійшлися дохторики,
Зачали казати:
«Вже не будеш, легіника,
дерево рубати...»

Хор:

Ізійшлися дохторики,
Зачали казати:
«Вже не будеш, легінику,
дерево рубати...»

Другий лісоруб:

«Ой не буде вже рубати,
не буде, не буде...
бо вже єму деревина
проломила груди».

У п'ятницю пополудню,
шtos перечувати,
іде мошина із Вишав,
зачала свистати.

Хор:

«Ой не буде вже рубати,
не буде, не буде...
бо вже єму деревина
проломила груди».

Третій лісоруб:

У Сиготі, на болоті,
там стала мошина,
несе няню із вагона,
убитого сина.

Ой узяли товариші
На ручки біленькі:

«Привіз єм вам легіника,
Дівки молоденькі.»

Хор:

Ой узяли товариші
На ручки біленькі:
«Привіз єм вам легіника,
Дівки молоденькі.»

Стара Ксеня:

Та й занесли легіника,
поклали на лаву,
та й пуслили пусланчика
у поле по маму.

Та як тоту пригодочку
його мамка вчула,
як полола лен друбенький,
так за все забула.

Хор:

Та як тоту пригодочку
його мамка учула,
як полола лен друбенький,
так за все забула.

Перший лісоруб:

Та як прийшла додомоньку,
на порозі вміліла,
як свого рідного сина,
убитого взріла.

А як зайшла до хижоньки,
на помості впала:

«Ой, синку
мій ріднесенький,
єм тя не впізнала»

Хор:

А як зайшла до хижоньки,
на помості впала:

«Ой, синку
мій ріднесенький,
єм тя не впізнала»

Другий лісоруб:

«Ой уставай, рідний сину,
та сідай на лавку,
лиш не кажи укопати
глибокую ямку.

Ой, сину ріднесенький,
купиней⁷ є много,
лише шкода пуд купину
хлопця молодого».

Хор:

«Ой уставай рідний сину,
та сідай на лавку,
лиш не кажи укопати
глибокую ямку...»

(Далі буде)



Гаврило Глюк, Лісоруби

⁷ Купина - Горбик на луці чи болоті, порослий травово або мохом.



Володимир АНТОФІЙЧУК

ГІРЧИЧНЕ ЗЕРНЯ

Оповіді про основи християнського віровчення

НОВИЙ ЗАВІТ

БЛАГОВІЩЕННЯ

*...Ти бо знайшла ласку в Бога. Ось ти зачнеш
у лоні й вродиш сина
й даси йому ім'я Ісус. Він буде великий
і Сином Всевишнього назветься.
І Господь Бог дасть йому престол Давида,
його батька,
і він царюватиме над домом Якова
й царюванню його не буде кінця.
Лука, 1: 31 – 33*

У північній частині Ізраїлю, Галилеї, у маленькому містечку Назареті жила дівчина, яку звали Марія. Вона дуже любила Бога і всією душею вірила, що Небесний Цар, Месія, прийде врятувати людей. Вона хотіла цілком присвятити себе Творцеві, жити в молитві й праці. Одного разу явився їй архангел Гавриїл, посланий Богом, і промовив: «Радуйся, благодатна, Господь з Тобою! Благословенна Ти між жінками!» Пречиста Діва Марія здивувалася: «Хто ж його послав? З якою звісткою він прийшов до мене?»

Архангел, побачивши її тривогу, сказав: «Не бійся, Маріє! Ти бо знайшла ласку в Бога. Ось ти зачнеш у лоні і вродиш сина, і даси йому ім'я Ісус...»

Серце завмерло у Марії. А архангел сказав їй, що вона стане матір'ю Христа, Божественного Царя. Земного отця у нього не буде. І назветься він Сином Божим.

Опікуном Марії був тесля Йосип. Він дав їй урочисту обіцянку взяти її собі за дружину. Якось Йосип дізнався, що Марія чекає дитини. Засмучений тесля вирішив, що вона змінила свою думку, а значить, і він вільний від своєї обіцянки.

Але тієї ж ночі він почув у сні голос, який велів йому не відмовлятися від Марії, бо її дитя народиться від Бога: «Ти назвеш його Ісусом, бо він врятує людей від гріхів їх».



Йосип зрозумів, що це голос Божий. І коли настав ранок, пішов до Марії і призначив день весілля.

Святування Благовіщення Пресвятої Богородиці, яке припадає на 7 квітня (26 березня за новим стилем), розпочалося з самого народження Христової Церкви. У Назареті, на тому самому місці, де архангел благовістив Діву Марію, побудовано храм на честь Благовіщення Богородиці.

Благовіщення – велике свято. Цього дня ніхто не працює, навіть птиця, як кажуть у народі, не в'є свого гнізда. Вранці, коли ще в церкві правиться Служба Божа, випускають пташок з кліток, щоб співали на волі, Бога прославляли та просили щастя-удачі тому, хто їх випустив. Бог благословляє в цей день рослини, і все починає рости. Цвітуть весняні квіти: проліски, первоцвіт, ряст, сон-трава.

Отже, Бог-Отець обрав матір'ю свого сина Пречисту Діву Марію з Назарету, дочку Якима та Ганни, заручену зі святим Йосипом. Пречисту Діву Марію називають Богородицею, бо вона народила Божого Сина – Ісуса Христа.

Пресвята Богородиця має особливе вшанування як Божа Мати. Поміж усіма святими Церква ставить її на перше місце. Головна молитва до Пресвятої Богородиці – «Богородице Діво».

Свою молитву до Богородиці написав і великий український поет Тарас Шевченко, яка справедливо вважається однією з найкращих у всьому християнському світі:

Все упованіє моє
На Тебе, мій пресвітлий раю,
На милосердіє Твоє,
Все упованіє моє
На тебе, мати, возлагаю.
Святая сило всіх святих,
Пренепорочная, благая!
Молюся, плачу і ридаю:
Воззри, Пречистая, на їх,
Отих окрадених, сліпих
Невольників. Подай їм силу
Твого мученика сина,
Щоб хрест кайдани донесли
До самого, самого краю.
Достойно петая! Благаю!
Царице неба і землі!
Вонми їх стону і пошли
Благий кінець, о Всеблагая!



ХРИСТИЯНСЬКІ ЧИТАННЯ



РІЗДВО ІСУСА ХРИСТА

*Сьогодні народився вам у місті Давидовім
Спаситель,
він же Христос Господь.
Лука, 2: 11*

Понад дві тисячі років тому римський імператор Август, бажаючи дізнатися, скільки у нього підданих, наказав переписати всіх людей своєї держави.

Такий перепис він звелів зробити і євреям, котрі жили тоді в Юдеї під владою намісника – царя Ірода.

Кожен повинен був записатися у своєму рідному місті.

Старий Йосип і Пресвята Діва Марія відправилися до Віфлеєму, де народився колись їхній предок цар Давид.

Прибули вони туди пізно увечері й не могли знайти собі місця для ночівлі, оскільки у зв'язку з переписом у місті зібралося надто багато приїжджих. Пресвята Діва Марія та Йосип знайшли собі притулок серед гір, у печері, куди під час негоди пастухи заганяли свої отари.

У цій печері у Пресвятої Діви Марії народився син – обіцяний Богом Спаситель світу, Господь наш Ісус Христос. Божа Матір спеленала немовлятко і поклала його в ясла, на сіно. Так збулося пророцтво про те, що Ісус народиться у Віфлеємі.

Була тиха, ясна ніч. Все спало довкола, і про те, що сталося, ніхто не знав. Не спали тільки пастухи, котрі стерегли свої отари біля Віфлеєму. Раптом їм з'явився ангел Господній, оповитий сяйвом. Пастухи налякалися, але ангел сказав їм: «Не лякайтеся, бо я сповіщаю вам велику радість для всіх людей: сьогодні народився вам у місті Давидовім Спаситель, він же Христос Господь. В яслах ви знайдете сповите немовля».

Несподівано з'явилося в небесах багато інших ангелів. Вони співали: «Слава Богу у вишніх, і на землі мир, у людях доброзичливість».

Коли ангели сховалися, пастухи промовили: «Підемо до Віфлеєму і подивимося, що там сталося і про що говорили ангели». Вони поспішили до міста, знайшли немовля Христа і вклонилися йому як Богові, а матері розповіли про те, що сталося в полі.

У той час, коли народився Ісус Христос, засвітилася на небі велика зірка. Її побачили три волхви (мудреці) і зрозуміли, що народився на землі хтось великий. Вони швидко зібралися в дорогу, прийшли до Єрусалиму і запитували: «Де народжений цар

Юдейський? Ми бачили його зірку на сході і прийшли вклонитися йому».

Цар Ірод, дізнавшись, для чого прибули мудреці, налякався, що новонароджений цар відбере у нього владу над царством і вирішив таємно вбити маленького Христа.

Знаючи, що, за пророцтвами, Ісус повинен народитися у Віфлеємі, Ірод сказав мудрецам: «Підіть, дізнайтеся все про немовля і, коли знайдете його, сповістіть і мені, тому що і я хочу піти вклонитися йому». Насправді Ірод хотів знайти місце, де знаходиться Христос, щоби послати туди своїх людей убити його.

Волхви не підозрювали про наміри Ірода і пообіцяли виконати його прохання. Вони вирушили до Віфлеєму. Зірка сяяла в небі, точно вказуючи шлях мандрівникам. Раптом вона зупинилася – саме над тим місцем, де було святе малюток. Волхви зраділи, увійшли до печери, побачили маленького Ісуса та його матір і, припавши на коліна, вклонилися йому і подали свої подарунки – золото, ладан і смирну.



Наступної ночі волхвам з'явився у сні ангел і звелів їм не повертатися назад через Єрусалим, бо цар Ірод чекав звістки про немовля, щоби убити його. Тоді мудреці відправилися додому іншим шляхом. У той же час і Йосипові з'явився інший ангел Господній і сказав: «Встань, візьми немовля і матір його і біжи з ними до Єгипту, і залишайся там, поки я знову не з'явлюся до тебе, тому що цар Ірод шукає дитя, щоби вбити його». Йосип послухався ангела і пішов з Божою Матір'ю і немовлям до Єгипту. І залишився там, поки не вмер цар Ірод.

Ірод, зрозумівши все, дуже розгнівався і звелів своїм слугам убити всіх немовлят у Віфлеємі та його околицях, сподіваючись, що серед них неодмінно загине і маленький Христос. Звідси і пішов відомий вислів: «Побиття немовлят». Цар і не підозрював того, що Христос уже далеко від Віфлеєму – у Єгипті.

(Далі буде)

*Лисніє липовий, липневий липець,
липучий і лискучий в білім збанку.
В нім розтопились зорі на світанку
і пахоці левад, квітчастих китиць.*

*Над озером пахучим, золотавим
дзеленькає маленькая бджола.
На брезклі брижі жовтого чола
лягає тінь її пружком імлавим.*

*Мов квітка, розхилає, п'яна цукром,
крил пелюстки, а рідина густа
маленькі ніженьки хватає цупко.*

*І крильцями пішла розпуки тряся,
над ними мед замкнувся, мов уста.
Ось так вбиває часом власне щастя.*

Богдан-Ігор АНТОНІЧ

